

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLERARASI DEĞERLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**DİN VE DEĞERLERİN NARSİST KİŞİLİK YAPISI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Tuğba YILMAZ

Zonguldak 2024

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLERARASI DEĞERLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**DİN VE DEĞERLERİN NARSİST KİŞİLİK YAPISI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

**Hazırlayan
Tuğba YILMAZ**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Salih AYBEY**

Zonguldak 2024

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda ve basımda enstitü tez yazım ve basım yönergesine uygun davranıldığını taahhüt ederim.

Tuğba YILMAZ

20/09/2024

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Anabilim Dalında 215282133005 numaralı Tuğba YILMAZ'ın hazırladığı “Din ve Değerlerin Narsist Kişilik Yapısı Üzerindeki Etkisi” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 23/08/2024 Cuma günü saat 14:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Doç. Dr. Salih AYBEY
(Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Recep ÇETİNKAYA
Üye

Doç. Dr. Halil ORTAKCI
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2024

Doç. Dr. Yücel NAMAL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Disiplinlerarası Değerler Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Din ve Değer Eğitiminin Narsist Kişilik Yapısı Üzerine Etkisi

Tez Yazarı : Tuğba YILMAZ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Salih AYBEY

Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2024

Sayfa Adedi : 72

Bu çalışmada; din, değer, narsisizm kavramları ve değerler eğitimi ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Kavramsal çerçevenin yanı sıra narsisizmin patolojik boyutu mercek altına alınarak çok yönlü incelenmiştir. Ayrı başlıklar altında ele alınan değer ve din olgularının bu hastalıkla ilgili konuya yer veriş biçimleri ele alınmıştır. Daha sonra bu iki unsurun narsisizmin oluşumuna etkisi, var olan narsisizmle olan münasebeti incelenmiştir. Konu ile ilgili bilgiler literatür taraması ile elde edilmiştir.

Günümüz gizli vebası gibi yayılan narsistik kişilik bozukluğuna din ve değerler eğitiminin nasıl bir yaklaşım sergilediği araştırılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda din ve değerlerin narsist kişiliğe olan etkisi incelenmiştir. Yapılan araştırmalarda kavramı ele alış biçimlerine değinilmiştir. Din ve değerlerin narsisizm üzerindeki etkisi araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda din ve değerlerde narsisizmin adı bu ifadeyle yer almasa da narsisizmin özelliklerine değinilmiş olup eleştirilmiştir. Narsist bireylerin tutumlarının kişide ahlaki alışkanlık haline dönüşmemesi için dinen örnek kıssalar anlatılmış olup hadislerle çözüm yolu gösterilmiştir. Değerler eğitiminin verilmesi narsist bireylerin oluşumunun engellenmesinde önemli bir etkidir. Daha önce yapılan araştırmalarda din ve değerler eğitiminin sadece narsisizmin oluşumun engellenmesinde değil mevcut olan narsist kişilik üzerinde de olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşıldığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Narsisizm, din, değer, değerler eğitimi.

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences Department of Interdisciplinary Values Education
Thesis Title : The Effect of Religion and Value Education on Narcissistic Personality Structure
Thesis Author : Tuğba YILMAZ
Thesis Adviser : Assoc. Prof. Dr. Salih AYBEY
Type, Year : Master Thesis, 2024
Number of Pages : 72

In this study, the concepts of religion, value, narcissism and values education were examined separately. In addition to the conceptual framework, the pathological dimension of narcissism was examined in a multifaceted way. The ways in which the value and religion phenomena discussed under separate headings include the subject related to this disease are discussed. Then, the effect of these two elements on the formation of narcissism and its relationship with existing narcissism were examined. Information on the subject was obtained by literature review

What kind of an approach has religion and value education shown to narcissistic personality disorder spreading like today's plague, and examining the effect of religion and value education on narcissistic personality and the way it addresses the concept in previous studies constitutes the purpose of the research

As a result of the research, although the name of narcissism is not included in religion and values with this expression, the characteristics of narcissism have been mentioned and criticized. Religious parables have been told so that the attitudes of narcissistic individuals do not become a moral habit in the person, and guidance has been given in the hadiths. Providing values education is an important factor in preventing the formation of narcissistic individuals. Previous studies have concluded that religion and values education have a positive effect not only on the prevention of narcissism but also on the narcissistic personality

Keywords: Narcissism, religion, value, values education.

ÖN SÖZ

Toplum yaşantısında meydana gelen değişimlerin, gelişen teknolojinin, sosyal medyanın insan hayatının her boyutuna girmesi gibi daha çeşitli sebeplerle insan ahlakında tutum ve davranışlarında da birçok değişim söz konusu olmuştur. Belli bir zaman diliminde dinlenilmeyen her istediklerine karşı geline, birey yerine konulmayan çocukları yetişkin olduklarında yanlış ebeveyn davranışları sergilemişlerdir. Bu yetişkinlerin çocuklarına tüm imkânları seferber ederek şişirilen egoları, yanlış anne baba tutumları ile birlikte narsist bireylerin toplumda sayıları artmıştır. Yine son zamanlarda çocuğa verilen ilginin aslında yetersiz olması, fakat buna karşın çocuğa sunulan sınırsız imtiyazlarla kendi eksikliklerini tamamlamaya, vicdanlarını rahatlatmaya çalışan ebeveynler narsist bireylerin yetişmesinde etkili olmuş olup toplumda çok sık karşılaşmaya başlanmıştır. Popüler kültürün yeni sorunlarından biri haline gelmeye başlayan biricik olma düşüncesi, uç boyutta hissedilip tek önemli olan unsurun bireyin kendi çıkarı olması şeklinde evrilmeye başlamıştır. Bu durum beraberinde narsisizm ile ilgili gerek bireysel sorunların gerek toplumsal problemlerin yaşanmaması için harekete geçmeyi ihtiyaç haline getirmiştir.

Bu çalışmada tüm yaşantımıza etki eden bireylerin davranışlarını şekillenmesinde önemli rol oynayan din olgusunun günümüz narsisizm sorununa nasıl değindiği araştırılmıştır. Toplumun inşasında belirgin bir etkiye sahip olan dinin, narsist bireyler için aldığı önlem; verdiği örnekler, narsist bireylerin sergilediği davranışlara karşılık yaptırımların neler olduğu açıklanmıştır.

Araştırmada kişilik kavramının yanı sıra kişilik bozuklukları ele alınmıştır. Narsist kişilik yapısına sahip bir bireyin göstermiş olduğu davranışsal özellikler açıklanmıştır. Narsist kişilik çeşitleri değinilmiştir.

Değer ve değer eğitiminin ne olduğu kavramsal açıdan incelenmiştir. Bireylerin ve toplumun iyileşmesi için ihtiyaç duyulan değer eğitiminin önemi, amacı ve kişi üzerindeki olumlu tutum ve davranışların gelişmesine olan katkıları incelenmiştir. Bireyde istenen davranışların kazandırılmasında, sağlıklı bireyler ve sağlıklı toplum oluşturulmasında en önemli unsurlardan biri olan değer eğitimi ile bu çığ gibi büyüyen soruna yaklaşımı ele alınmıştır.

Yaptığım çalışma süresince bana rehber olan, desteğini esirgemeyen, yazım sürecindeki sorunlarıma çözüm üreten, her ihtiyaç duyduğumda ulaşabildiğim kıymetli danışmanım Doç. Dr. Salih AYBEY' e ilgisi, sabrı için teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecinde yazım için bana her türlü yardımda bulunan idarecilerime, müdür yardımcılarım Sayın Murat DEMİRLİ ve Sayın Murat APAYDIN'A teşekkürlerimi sunarım. Yine çalışma sürecinde, manevi desteği ve yol haritası ile yanımda yer alan Merve MAZLUM arkadaşşıma, tüm hayatım boyunca desteklerini benden esirgemeyen yanımda yer alan canım annem Emine YILMAZ' a ve canım babam Fikret YILMAZ' a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.1.1. Problem Durumu	3
1.1.2. Alt Problemler	3
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Alanda Yapılan Çalışmalar	5
1.4. Sınırlılıklar	29
1.5. Tanımlar	30
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	31
2.1 Narsisizm.....	31
2.1.1. Narsisizm Tanımı	31
2.1.2. Narsizm Çeşitleri.....	32
2.1.3. Narsisizm Oluşumunu Etkileyen Nedenler	35
2.2. Narsist Kişilik.....	36
2.2.1. Kişilik	37
2.2.2. Kişilik Bozukluğu	38
2.2.3. Narsist Kişilik Yapısı	38
2.3. Din ve Değer Eğitimi	40
2.3.1. Din	40
2.3.2. Kur'an-ı Kerim ve Sünnet	42
2.3.3. Değer Eğitimi Nedir?	43
2.3.4. Değer Eğitiminin Önemi Nedir?	47
2.3.5. Değer Eğitiminin Amacı Nedir?.....	48
2.3.6. Farklı İnanışlara Göre Değerler.....	48

3. DİN VE DEĞER EĞİTİMİNİN NARSİZME YAKLAŞIMI	51
3.1. Kur'an-ı Kerim'de Narsisizm	51
3.1.1. Kıssalarda Narsisizm.....	51
3.1.2. Sûrelerde Narsisizm	53
3.2. Hadislerde Narsisizm	54
3.3. Din ve Değer Eğitiminin Narsisizmi Besleyen Tutumlara Yaklaşımı	55
3.4. Din ve Değer Eğitiminin Narsist Davranışı Engellemedeki Rolü.....	57
SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA	64
ÖZ GEÇMİŞ.....	72

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Narsisizm Türlerinin Karşılaştırılması	34
Tablo 2.2: Schwartz’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması	44
Tablo 2.3: Reach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması.....	45
Tablo 2.4: Değerler Listesi	46

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Psikobiyolojik Kişilik Kuramı.....	38
---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

APA	: American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Birliği)
DSM	: Diagnostic and statistical manual of mental disorders
Hz.	: Hazreti
MEB.	: Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Vd.	: Ve diğerleri
Vs.	: Vesaire

GİRİŞ

Günümüz insanının biricik olma, kendini sevmeye, kendisine değer verme düşünceleri yanlış yorumlandığından, narsisizm eğilimi gösteren bireylerin sayısında son zamanlarda artış gözlemlenmiştir. Kendini beğenmede aşırılık, bireyin kendisine duyduğu hayranlık duygusu tüm zamanlarda insanlar arasında görülmüş olsa da modernleşme ile narsist bireylerin sayısında artış görülmüştür. Narsisizm önceleri sadece psikolojinin alanı içerisinde incelenirken, narsist bireylerin sayılarındaki artış ile sosyoloji, eğitim, müzik ve daha birçok alanın araştırma konusu olmuştur (Kocagöz Uzun, 2019, s. 1).

İslâm ansiklopedisine göre din kavramı, yapılan eylemin mükâfatı; davranışın karşılığı, işin sonucuna verilen yaptırımıdır. Bunun yanı sıra itaat, tam bir teslimiyet, kulluk görevini yerine getirmek için yapılan ritüeller ya da hizmetlerdir. Din kelime olarak şeriat, âdet, yol, mezhep anlamının yanı sıra millet anlamında da kullanılır (DİA, 1994, s. 313-314).

Ortak bir kavramla buluşulmasa da genel geçer olarak kabul edilen değer kavramı TDK'ye göre “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür.” olarak ifade edilmiştir. (TDK, 2007). Hedeflerde eylemlerde tercihlerde neyin iyi neyin kötü olduğunun kararını vermeyi sağlayan ölçüttür. Sadece durumları değil, davranışları, varlıkları ve diğerlerini yargılamada kullanılan örüntü biçimidir. Yalnızca var olanla değil olması gerekenle; istenilen, beklenen durumlarla ilgilenir. Evren düzeninde güzel olan her şeyin zıddı olduğu gibi benimsenen ve arzu edilen değerlerin de iyi ve kötü olarak ayrımı mevcuttur (Dunlop, 1996, s. 69).

Din ve değer eğitiminin ilk verildiği yer ailedir ve ailede anne babanın söylemlerinden ziyade rol model olmaları, örnek davranışlar sergilemeleri önemlidir. Değerlerin aktarımı ve bu aktarılan değerlerin çocukta davranış değişikliği şeklinde içselleştirilmesi için eğitim verilirken çocuğun gelişim dönemi göz önünde bulundurulması gereken bir husustur. Çocukta istenmeyen davranışları değiştirmenin ve istenen davranış kazandırmanın en önemli unsurlardan biri de sevgidir ve şüphesiz en etkili yoldur. Saygıyı, sevgiyi ve

hoşgörüü öğreten, bireye aktarılarak karakterinin oluşmasını sağlayan değerler; çocuk yaştan itibaren davranış olarak sergilenmekte daha sonrasında da karaktere dönüşmektedir (Aybey, 2017, s. 556-557).

Değer Eğitimi kişilerin daha mutlu bireyler olmasını sağlamak, iyi bir yurttaş haline getirmek, değerleri içselleştirmek, doğru ve yanlış kavramalarının neye karşılık geldiğini, haklı olanı haksız olandan ayırt etmeyi, ahlaka uygunlukla gayri ahlaki olanı seçmeyi, milletçe benimsenen değerleri kabullenmeyi, bireylerin aynı toplumu paylaşan farklılıklarına hoşgörü ile yaklaşmayı esas alır. Kaba davranışlarla problemlerin cevabını aramak yerine yapıcı yöntemlere başvurmayı, sadece okul başarısını değil aynı zamanda bu başarıya eşlik edecek güzel ahlaklı bireyler yetiştirmeyi, eğitimin verimini en üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir (Edwards, 1996, s. 168).

1. GENEL BİLGİLER

Araştırmanın bu bölümünde yapılan çalışmanın amacının ne olduğu, konunun önemi, araştırmanın ne gibi sınırlılıklara sahip olduğu belirtilmiştir. Araştırma konusunun alt problemlerine değinilip araştırma konusu incelenirken başvuru kavramların açıklamasına yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Patolojik bir hastalık olan narsistik kişilik bozukluğunu, değerler ve din eğitimi kapsamında ele alarak narsisizmin ne olduğu tarihçesi ile incelenmiştir. Din ve değerler eğitiminde öncelikle bu kişilik bozukluğuna nasıl yer verildiğinden bahsedilmiştir. Ardından din ve değerlerin narsistik kişilik yapısı üzerindeki etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmanın ana konusu ve alt problemleri aşağıdaki biçimde ele alınmıştır:

1.1.1. Problem Durumu

Bireylerin etik değerlere sahip sağlıklı kişilik özellikleri göstererek sevgi, saygı, hoşgörü vb. ahlaki değerleri öğretmede en önemli etken olan din ve değerlerin narsistik kişilikle olan ilişkisi ele alınmıştır. Din ve değerlerin narsistik kişi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Narsisizmin oluşmasında ya da var olan narsisizm üzerinde din ve değerlerin nasıl yol gösterici olduğu araştırılmıştır. Bu kavram değerler ve dinî unsurlarda nasıl ele alındığı incelenmiştir. Narsistik kişilik üzerinde değer ve din eğitiminin etkisinin incelenmesi, literatürde narsistik kişilik bozukluğuna karşı yaklaşım, önlem, farkındalık vd. unsurlar hakkında kaynak oluşturacağı düşünülerek hazırlanmıştır.

1.1.2. Alt Problemler

Yukarıda bahsedilen ana konuların etrafında aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır.

- Narsisizm nedir çeşitleri nelerdir?
- Narsistik kişilik özellikleri nelerdir?
- Din ve değer eğitiminin amacı, önemi, kişi üzerindeki etkisi nedir?

- Sünnette ahlak eğitimi nasıldır?
- Narsisizm konusu kıssalarda nasıl yer alır?
- Narsisizme sûrelerde ve ayetlerde nasıl değinilmiştir?
- Hadislerde yer alan narsist davranışlara tenkit ve öneriler nelerdir?
- Değer eğitiminin narsisizme yaklaşımı nedir?
- Narsisizmi besleyen tutum ve davranışlar nelerdir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Türk eğitim sisteminde olduğu gibi değer eğitiminin ana gayesi de yaşadığı devirle birlikte gelecek devirde ihtiyaç duyulacak kabiliyet ve yeteneklerine bireyin sahip olmasıdır. Bu becerilere sahip olurken kişilerin ahlaki açıdan donanımlı olup kabiliyetlerini insanlığın yararına kullanılmasını hedeflemektedir. Amaç; sadece öğretmek değil aynı zamanda bireylerin davranışlarında hayata geçirmektir. İyi bir insan, iyi bir vatandaş, iyi bir birey yetiştirmek için değer eğitime ihtiyaç vardır (Maltepe, 2022, s. 7).

Günümüzün gizli vebası olan narsisizmin insanlar ve toplum için son derece yıkıcı etkileri vardır. Sosyal ilişkileri zorlayan bireylerle birlikte toplumda uzlaşmayı güçleştiren bireyin kendine olumsuz etkileri olduğu gibi özellikle çevresini de zorlayan tavırlar sergilemesi bu alanda çalışmaların yapılmasını önemli kılmaktadır.

Dinin, kişinin hayatının tüm alanına etki ettiği şüphesizdir. Bu bağlamda insanlarda patolojik bir sorun olarak görünen narsist kişilik özelliklerine dinin etkisinin incelenmesi son derece önemlidir. Var olan narsisizme karşılık dinin uygulamaları ve yaptırımları veya bu konu ile ilgili uyarıları yol gösterici olması açısından önemlidir.

Değer eğitimi ile kişilerin davranışlarında etkili olduğu kanıtlanmıştır. Bu değerlerin hangilerinin yoksunluğunda kişide narsist özelliklerin görüldüğünü anlamada bu araştırma yardımcı olacaktır. Ayrıca var olan narsistik özelliklerin üzerinde hangi değerlerin etkili olduğunun ve ne yönde seyir gösterdiğinin araştırılması da, sağlıklı bireylerin yetişmesinde dini değerlerin ışığında narsisizmle mücadelede yol gösterici olacaktır.

Bu çalışmanın yapılmasının nedeni; genç yetişkinlerdeki dindarlık durumu ve narsisizm, dindarlık eğilimi gösteren bireylerin narsist kişilik özellikleri, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin narsistik eğilimleri, dindarlığın narsisizm ile olan ilişkisi, ortaöğretim öğrencilerinde dindarlık seviyeleri ile narsisizm, ergenlerde narsisizm dindarlık ve sosyal medya ile olan münasebetleri konuları üzerinde çalışmalar yapılmış olup din ve değerler açısından narsist kişilik yapısının tahlil edilmesidir.

1.3. Alanda Yapılan Çalışmalar

Ömer Alanka ve Aslıhan Cezik'in Dijital Kibir: Sosyal Medyadaki Narsistik Ritüellere İlişkin Bir İnceleme Narsisizm adlı çalışmasında fenomenler ele alınmıştır. Toplum, birey, kimlik, benlik gibi kavramların dijital platformdaki yeri ve değişimleri incelenmiştir. Çalışma ilk olarak narsisizm kavramını açıkladıktan sonra sanal âlemdeki narsisizm üzerine yoğunlaşmıştır. Narsisizmin etkileri kendini gösteriş biçimlerine odaklanmıştır. Salgın hastalık gibi bulaşan kibir kavramı üzerinde özellikle durularak kavramın sosyal medyanın etsi altında izleri araştırılmıştır. Çalışma narsisizmin yayılmasındaki sosyal medyanın etki gücünü araştırmıştır. Bu araştırma yapılırken dünya üzerinde en çok takipçi sayısına sahip üç hesap belirlenerek seçilmiştir. Hesaplardan seçilen görseller gösterge bilimsel yöntemle incelenmiştir. Çalışma özellikle ebeveynler tarafından oluşumunda etki eden patolojik narsisizmin sosyal medya tarafından beslendiği sonucuna varılmıştır. Narsist bireyin taşıdığı kendini beğendirme, takdir görme, onaylanma hatta olduğundan daha fazlası gibi görünme ihtiyaçları sosyal medya tarafından tatmin edilmektedir. Öte yandan çalışma bu durumun sadece bireylerle sınırlı olmadığını salgın gibi kişilerin birbirine yaydığını ve narsist özelliklerin yayılımına etkisi olduğunu savunur (Alanka-Cezik, 2016).

Ahmet Yurdakul ve Doç. Dr. Aynur B. Bostancı'nın Öğretmenlerin Okulların Örgütsel Narsizm Düzeylerine Yönelik Görüşleri İle Öz Yeterlilik Algıları Arasındaki İlişki adlı çalışmasında eğitim öğretim yuvalarının örgütsel narsisizm düzeyleri ile bireyin kendine olan inancı belirlemek amacıyla kaleme alınmıştır. Bu araştırma Türkiye'nin Uşak şehrinde ortaokul düzeyindeki 3360 öğretmen ile 344 ortaokul öğretmeni örnekleme ile baz alınarak oluşturulmuştur. Araştırmada yöntem olarak kolay ulaşılabilir örnekleme, örgütsel narsizm ölçeği

ve genel öz yeterlilik ölçeği verilerin yorumlanmasında aritmetik ortalama, tek yönlü varyans analizi, ilişkisiz T testi ve Pearson Momentler Çarpımı Katsayısı kullanılmıştır. Araştırmaya göre ortaokullarda örgütsel narsisizm ne fazla ne de az, orta düzey olarak saptanmıştır. Öğretmen görüşlerinin; cinsiyet, görev yerindeki çalışma süresi etkilediği gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlik kıdemlerinin özellikle örgütsel narsisizm, kendini beğenme, liderlik gibi narsist tutumlar üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Fakat bu değişkenlere göre öğretmenlerin öz yeterliliklerinde kendilerine olan inançları arasında bir farklılık olduğu gözlemlenmemiştir. Kadın öğretmenlerin öz yeterlilikleri erkek öğretmenlere göre daha yüksek olduğu sonucunu da varılmıştır (Yurdakul-Bostancı, 2015).

Yrd. Doç. Dr. Saffet Kartopu Narsisizmin Dindarlık Eğilimleriyle İlişkisi adlı çalışmada narsisizm ve dini hassasiyeti olan bireylerin narsisizm ile olan bağı üzerinde durulmuştur. Dini eğilim ile narsisizm arasındaki bağı araştırırken örneklem olarak Gümüşhane Üniversitesinde Sağlık Yüksek Okulu, İletişim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesinde eğitim gören bireylerden rastlantısal olarak seçilerek dini eğilimleri ile narsistik düzeyleri inceleme altına alınmıştır. Frekans, T Test ve Tek Yönlü Anova testlerine başvurulmuş, bulguların değerlendirilebilmesi için SPSS 16.0 istatistik paket programına başvurulmuştur. Araştırma iki aşamalı ilerlemiş olup ilk aşamasında; kavram anlamsal, tarihsel sürecini, narsist kişilik bozukluğunu ele alırken ikinci aşamada; dindarlık ile narsistlik arasındaki ilişki test edilmiştir. Araştırma sonucunda dini bilim açısından kendisini bilgin olarak görenlerin narsisizm oranı, dini bilgisinin yetersiz geliştirilmesi gerektiğini savunanlara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Buna karşın ibadetlerini yerine getirme şekline göre narsist ilişkiye bakıldığında ibadetlerine dikkat edenlerin narsist puanları yüksek çıkmazken dini ritüellere uymayanların, yerine getirmeyenlerin narsist puanları yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte ara sıra dini vecibelerini yerine getirenlerde ise bu puan orta düzey çıkmıştır (Kartopu, 2013).

Uzm. Klnk. Psk. Buse Şafak ve Dr. Süleyman Kahraman'ın Sosyal Medya Kullanımının Yalnızlık Ve Narsistik Kişilik Özelliği Belirtileri İle İlgili İlişkinin İncelenmesi adlı çalışmalarında sosyal medyanın bireyin yalnızlığa yönelimi

arsında bir bağ olup olmadığına bakılmıştır. Bu yalnızlığın narsisizm ile bir ilişkisinin olup olmadığına araştırılmıştır. Araştırmada örneklem olarak İstanbul ve İzmir de yaşayan insanlar arasından kişiler seçilmiş olup sayı olarak da 207 kişi ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmada Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği, Narsistik Kişilik Envanteri, UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin yanı sıra Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ise daha önceki araştırmalarda olduğu gibi sosyal medya ve narsisizm arasında bir bağ ilişki kurulabilirken yalnızlığı yansıtan bir etkiye ulaşılamamıştır. Narsist bireylerin kendilerini gösterme, takdir alma, beğeni kazanma, kendilerini tatmin etme gibi sebeplerle sosyal medyayı kullanırken yalnızlığı desteklemek yerine tam tersi insanlarla bağ kurmada, iletişim kurmada, sosyal medyanın kullanıldığı sonucuna varılmıştır (Şafak-Kahraman, 2019).

Orhan Gürsu ve Çiğdem Apaydın'nın Narsisizm İle Özgüven Arasındaki İlişkide İslâmî Eğilimin Aracılık Rolü adlı çalışmalarında narsisizm kavramı ile özgüvenin nasıl bir bağ oluşturduğu ve bu iki kavramla kurulan bağ araştırılmıştır. Örneklem olarak Akdeniz Üniversitesi öğrenim elemanlarından kişiler seçilmiştir. Kişi sayısı 171 ile sınırlı tutulmuştur. Ölçüt olarak ise; araştırmacıların kendilerinin geliştirdiği narsisizm ölçeği kullanılmıştır. Yine araştırmacılar kendileri geliştirdikleri özgüven ve İslami Eğilim ölçeklerine başvurmuşlardır. Bu araştırma sonucunda narsisizm ile özgüven arasında pozitif yönde bir bağ görülmüştür. Eğitim üyelerinin narsisizm değerlerinin artışı aynı zamanda özgüvenlerinde de artışa etki ettiği gözlemlenmiştir. Ya da bir diğer deyişle özgüven seviyesi arttıkça kişideki narsist eğilimde de bir artışa rastlamak mümkündür. Fakat bu iki kavramın birbiri üzerine etkisinin aksine İslami eğilim ile bir etkileşiminin olmadığını vurgulamıştır. Hatta daha önceki yapılan çalışmalara atıfta bulunularak olumsuz yönde bir etkileşimden söz edilebileceği vurgusunda bulunulmuştur. Yani kavramlardan hareketle narsisizm ve özgüven etkileşim içerisinde iken dini eğilim bu etkileşimin dışında kalmaktadır (Gürsu-Apaydın, 2016).

Orhan Gürsu, Fatmana Semiha Önce Özokudan Ergenlerde Dindarlık, Narsizm Ve Özgüven adlı çalışmalarında ergenlik çağındaki lise öğrencilerinin narsistik düzeyleri ile öz güvenleri araştırılarak bu üç kavram arasındaki birbirine

olan etkisi mercek altına alınmıştır. Bu çalışma lisede öğrenim gören 606 talebe üzerinde anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Sorularla hipotezlerin ışığında Narsisizm ve Özgüven ölçeği kullanılmıştır. Bunların yanı sıra Tutum ve Davranış Ölçme Envanterine başvurulmuştur. Bilgi Formlarıyla birlikte üç kavramın birbirine olan etkileşimi araştırılmıştır. Narsisizm kavramını ele aldıktan sonra bu kavram ile dindarlık arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmamıştır. Ayrıca araştırma sırasında narsisizmi dini eğilimden çok anne baba tutumlarının ki bunlar içerisinde de daha çok annenin dine tutumu, cinsiyetin, öğrenim gördüğü lisenin türü, yaş gibi faktörlerin etkili olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte kişilik envanteri sonuçları ile öğrencilerin öz güvenleri kıyaslandığında aralarında benzer sonuçlar çıktığı görülmüştür. Yani testlerde narsist özellikleri ortaya çıkan gençlerin özgüvenlerinin de o oranda olduğu belirlenmiştir. Fakat buna bu ikili arasındaki olumlu bağı dindarlıkta görmemiz pek mümkün değilken ters yönde bir bağ olduğunu da söyleyebiliriz. Dindarlık seviyesi arttıkça öğrencide narsisizm seviyesi düşük çıkmıştır (Gürsu-Önce Özokudan, 2019).

Emine İNAN'nın Narsistik Kişilik Örgütlenmesinin Bağlanma Kuramı Çerçevesinde Ele Alınması: Vaka Örneği Narsisizm kendini beğenmişlikle baş gösteren onaylanma ihtiyacı duyan psikolojik bir rahatsızlıktır. Empati yetenekleri gelişmemiş olan narsistlerin, takdir görmeleri birer istek değil ihtiyaçtır. Çalışma bu tarz narsist davranışların tutumların sebebi anne baba yaklaşımına bağlanmıştır. Ebeveynlerin davranışlarında çocuğun küçük yaşta narsist özelliklerin öğrenilip geliştirildiğini ve çocuğun bağlanma stiline göre bu davranışların sergilendiği üzerinde durulmuştur. İşte bu çalışmada bağlanma sanılarının türlerine göre danışanların üzerinde nasıl etki edeceği araştırılmıştır. Çalışmada bağlanma kuramının anlamsal ve kavramsal anlamı üzerinde durulduktan sonra narsizme etki alanı araştırılmıştır. Bu çalışma bir terapi yoluyla denenmiş olup terapi özel sebeplerle yarıda kesilmiş olsa da yapılan görüşmeler sonucunda güvenli bağlanma ile terapide adı Bay R olarak geçen şahsın terapi ile olumlu sonuçlar sergilediği eski önemseydiği hususları azalttığı farkındalığının arttığı terapi öncesinde çok önemseydiği güçlü olma tutumunun da daha azaldığı pozitif yönde danışanın davranış sergilediği gözlemlenmiştir (İnan, 2015).

Saime Begüm Dinç'in Narsistik Kişilik Örüntülerinden Sosyal Medya Bağımlılığına Giden Yol: Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Bilişsel Çarpıtmaların Aracı Rolü adlı çalışmasında günümüz dünyasının vazgeçilmezi olan sosyal medyanın narsisizmin türlerine göre bağımlılık boyutunda kendisini nasıl gün yüzüne çıkarttığı araştırılmıştır. Gün geçtikçe artan sosyal medya bağımlılığının sebepleri ele alınırken narsisizm çerçevesinde etkisi bu araştırmanın konusu u oluşturmıştır. Kırılgan narsizm ve büyüklenmeci narsizm olarak iki tür narsisizmi ayrı ayrı ele alıp üzerinde odaklanırken sosyal medya bağımlılığı nedir, bu bağımlılığın yıllara göre değişimi nasıl seyir göstermiştir sorusuna cevap aranmıştır. Bağımlılığı etkileyen faktörler, narsisizm ne olduğu, patolojik narsisizm türlerinin neler olduğu, bilimsel çarpıtmaların türleri ve bir narsistin bu bilimsel çarpıtmaları nasıl sosyal medyada lanse ettiği arasındaki bağ konu edinilmiştir. Bu çalışmada narsist bireyin özelliği olan kendini olduğundan farklı görme özelliklerini tatmin ettikleri bir platform olduğunun üzerinde durulmuştur. Narsist bireyin hayal alemindeki ben algısını gözler önüne serebilecek bir platform olması nedeni ile sosyal medyadaki beğeniler ve algılar bir narsist için son derece önemlidir. Araştırma yapılırken örneklem grubu 251 katılımcı ile sınırlandırılırken yaş grubu 15 yaşından 65 yaşını kapsayacak şekilde geniş bir yelpazede çalışma yürütülmüştür. Ölçek olarak ise hem narsisizmi ölçebilecek ölçeklerin yanı sıra sosyal medya bağımlılığını ölçen ölçeklere başvurulmuştur. Bunların yanı sıra çarpıtmaları ölçmek amacı ile Bilimsel Çarpıtmalar Ölçeğinden Faydalanılmıştır. Narsisizm için Narsistik Kişilik Envanteri kullanılmış. Narsisizm türü için Kırılgan Narsistik Kişilik Envanterinden faydalanılarak Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği kullanılmıştır. Sosyal medya bağımlılığı için başvuru olan çalışmadaki ölçek ise Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği Yetişkin Formudur. Ayrıca araştırma sırasında SPSS PROCESS'ten de faydalanılmıştır. Araştırmanın sonucunda narsisizmin her iki türü kapsamında ele sosyal medya bağımlılığı ele alındığında hem büyüklenmeci narsisizm hem de kırılgan narsisizm ile sosyal medya bağımlılığı ile olumlu yönde bir etkisine ulaşılmıştır. Çarpıtma düzeylerinin hem bağımlılık hem de narsisizm ile de olumlu ilişkisine ulaşılmıştır. Yani narsisizm ve çarpıtma düzeylerindeki puanlama sayısı arttıkça sosyal medya bağımlılığında elde edilen puanda da bir artış gözlemlenmiştir (Dinç, 2020).

Dinçer Ölçüm'ün doktora tezi olan çalışması Okul Yöneticilerinin Etik Yaklaşımları Ve Kişilik Özelliklerinin Güç Kaynaklı Davranış Değişikliklerini Yordama Gücünün İncelenmesi üzerinedir. Araştırmanın amacı okul yöneticilerinin göreve başladıktan sonra sergiledikleri davranışlardaki farklılaşma ve bu farklılığı etik değerleri ile kişiliklerinin nasıl yönlendirdiği araştırılmıştır. Örneklem olarak Kocaeli'nde görev yapan 353 öğretmen seçilmiş olup idarecilerinin tutum ve davranışları incelenmiştir. Fakat daha sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek adına öğretmenlerin okul yöneticilerini iyi tanıyor olmalarının önemli bir durum olmasından dolayı en az 6 aylık idarecilik süreçlerini biliyor olmaları şartı konulmuştur. Bunun yanı sıra davranış değişikliğinin sağlıklı yürütülebilmesi için de sadece idarecilik sürecinin değil idarecilik öncesinde öğretmenken sergiledikleri tutum ve davranışları gözlemlemiş olabilmeleri için idareci olmadan önce de en az 6 ay çalışmış olma şartı aranmıştır. Yani 353 öğretmenin öğretmenken idareci olan mesai arkadaşlarının davranış değişikliklerinin sahip oldukları kişilikleri ve benimsedikleri etik değerlerle nasıl şekil aldığını konu edinmiştir. Araştırma sürecinde etik yaklaşımlar ölçeği kullanılmıştır. Öğretmenlikten idarecilik sürecine geçişten sonraki davranışların ne oranda değiştiğini ölçebilmek için güç kaynaklı davranış değişiklik ölçeğinden yararlanılmıştır. Kişilik ölçeği olarak ise Türk Örf ve Adetlerine uygun geliştirilen kişilik envanterine başvurulmuştur. Ayrıca verilerin yorumlanmasında teknik olarak yapısal regresyondan faydalanılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğretmenlikten idareciliğe geçen bireylerde olumlu ve olumsuz yönde tutum gerçekleştirebilecekleri saptanmıştır. Bu hususta olumsuz davranışları da sergiledikleri gruba göre araştırmada sınıflandırılmıştır. Kişinin konumu ile çıkarlarını göz önünde bulundurduğu üsteleri amirleri ve onların çevreleriyle sergilediği davranış değişikliği ya da daha alt grup olarak gördüğü mesai arkadaşları olan öğretmenlere kendi düşüncelerini dikte etme şeklinde davranış geliştirme eğilimi saptanmıştır. Bununla birlikte daha önce bir çalıştığı arkadaşlarını küçük görerek kendini üstün görme durumu da saptanmıştır. Bu olumsuz tutumların yanı sıra mevki ile gelen olumlu davranışsal değişikliklerde görülmüştür. Örneğin kişinin yetki eline geçmesi ile akademik başarıyı arttırmaya gayret eden çalışmalar yürütmesi, kişinin öz güveninin artması, sorun çözme yeteneğinin gelişmesi, bireyin görünümüne daha çok dikkat etmesi, kendini dışa ifade etme yeteneğinin artması, iletişim yeteneğinde olan iyileşme görülmüştür.

Bu değişimin olumlu yönde mi olumsuz yönde mi gerekleŖeceęi ise araştırmaya göre öğretmenlikten idareciliğe geçen bireylerin kişilik özelliklerine bağlanmıştır. Kişinin narsistik düzeyi, etik değerlere verdiği önem gibi etkenler sahip olduğu gücünü olumlu yönde mi olumsuz alanda mı sergileyeceğini belirlemektedir (lm, 2021).

Nazlı Güler Annelerin Narsistik Kişilik zellikleri İle ocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı araştırmada narsisizm ele alınırken narsist annelerin çocuklarına etkisi araştırılmıştır. Bu annelerin çocuklarına etki boyutlarından yetkin olma durumu ve davranışsal sorunları sergileme biçimleri üzerindeki durulmuştur. Annelerin ocuğun karakterinin yetişmesinde son derece önemli olduğunu vurgulayan bu çalışma narsist anne tutumunun çocukta nasıl bir davranış bozukluğuna sebebiyet verildiği araştırılmıştır. Bu araştırmada örneklem grubu olarak 300 anne seçilmiştir. Annelerin çocuklarının okul öncesi çağına ait yaş grubu üzerinde araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda özellikle bizim toplumumuzda annenin üstlendiği konum sebebi ile anne tutumunun çocuğun sosyal yetkinlik alanı üzerinde daha fazla etki etmesine sebep olduğu ifade edilmiştir. Anne davranışlarındaki narsisim ele alınmış olan bu çalışmada narsist annede bulunan mükemmeliyetçilik, otoriter tutum, üstünlük kurma durumu, hak iddia etme gibi özelliklerinin artması çocukta sosyal yetkinliği düşürür. Bununla birlikte ie dönük bireylerin oluşmasını sağladığı gibi saldırgan tavırların sergileme oranında artış görülmüştür. Bunları takip eden anksiyete seviyesinde de artış olduğu gözlemlenmiştir. Hatalarını kabul etmeyen narsistler için çocuklarının hatalarını da kabul etmek bir o kadar zordur bu yüzden de çocuklarından hatasız olma beklentisi içerisine girerler. Bu hatasız yaşamı ya da en az hatalı yaşam şeklini de ocuk üzerinde hakimiyet kurmaya çalışılarak baskı ile sağlama yolunu seçerler. Bu durum ocuk tarafından saldırgan bir tavırla karşılık verileceği gibi öfke ve kızgınlığı da beraberinde getirdiği gözlemlenmiştir (Güler, 2019).

Sadet Kocagöz Uzun'nun Narsisizm Ve Dindarlık İlişkisi adlı çalışması narsisizmi kavramsal açıdan ele aldıktan sonra kavramı birçok çerçeveden inceleyip dindarlığın tanımı sınırlarını belirleyerek dindarlık kavramı da çok yönlü özeliklerini ele alarak iki kavramın birbirine etkisi araştırılmıştır. Yazar

kavramları açıklarken birçok değişkeni göz önünde bulundurarak değerlendirmesini yapmıştır. Seçilen öğrencilerin yaşından okudukları bölümlere, ikamet ettikleri yerden cinsiyetine varıncaya kadar farklı tutulmuştur. Dönem olarak 2019-2020 eğitim öğretim yılında İstanbul Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler seçilmiştir. Bölüm olarak ise Tıp, İlahiyat, Edebiyat, İşletme, İktisat gibi bölümlerde okuyan 827 öğrenci örneklem olarak seçilmiştir. Yöntem olarak Kişisel Bilgi Formundan faydalanılmıştır. Öğrencilerin narsistik düzeyini ölçmek için Narsisizm Kişilik Envanterine başvurulmuştur. Narsisizmin dindarlık ile olan ilişkisini daha doğru analiz edebilmek için dindarlık seviyesini belirleyen ölçüt kullanılmıştır. Dindarlık seviyesini tespit edebilmek için İçsel Dini Motivasyon Ölçeği tercih edilmiştir. Araştırma sırasında demografik yapılarından cinsiyet eğitim durumu kutsal toprakları görme arzusu, ikamet ettiği yer ailenin dindarlık seviyesi gibi birçok değişken göz önünde bulundurularak narsisizm kavramının dindarlık seviyesi ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda daha önce yapılan çalışmalarda yaş etkeni baz alındığında ergenlerde narsistik düzeylerinde artış olduğu sonucuna rastlansa da bu çalışmada anlamlı bir farklılaşma söz konusu olmamıştır. Narsist davranışlar ile yaş değişkenine göre değişir tezinin aksi savunulmuştur. Buna karşın okudukları okullar ile anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Narsistik özellikler en yüksek oran işletme fakülteleri öğrencilerinde gözlemlenirken en az oranı edebiyat fakültelerinde olduğu sonucuna varılmıştır. Edebiyat fakültelerini ise ilahiyat fakülteleri takip etmektedir. Bu iki fakülte öğrencilerinin narsistik eğilimleri yorumlanırken işletme fakültesinin nedenini parasal beklentiye bağlanırken ilahiyat fakültesinin düşük oranda eğilim göstermeleri de aldıkları eğitim ile ilişkilendirilmiştir. Sınıf bazında narsistik düzeyi ele alındığında bir farklılık görülmezken lise mezuniyet durumuna göre kıyaslandıklarında ise yine imam hatip öğrencilerinde narsist eğilimlerin daha az olduğu tespit edilmiştir. İlahiyat öğrencilerinde narsistik düzeylerinin düşük çıkmasının benzer nedenlerinin imam hatip öğrencileri içinde geçerli olduğu ifade edilmiş. Dini eğitimde kibrin enaniyetin hoş karşılanmaması ve bu doğrultuda eğitim alan bireylerin üzerinde etkisinden kaynaklı olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak lise değişkeni öğrencilerin narsistik belirtileri üzerinde etkilidir sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra narsisizm ile yaşam sürdürdükleri alan yani yerleşim alanları ile bir bağ kurulmamıştır. Bu çalışmada beklenenin aksine öğrencilerin şaşırtıcı olarak sosyal ve ekonomik durumları ile narsistik düzeyleri arasında bir

bağ olmadığı saptanmıştır. Yüksek sosyal ekonomik durumun narsisizmi tetikleyeceği akla ilk gelen durum olsa da gerçekte bu durumun narsisizme ile ilişkilendirilmediği görülmüştür. Annenin eğitim durumundaki artış da yine çocuk da narsisimi tetikleyen artmasında etki eden bir faktör olduğu bu çalışma da ortaya konulmuştur. Annenin donanımı ile gelişen daha mükemmeliyetçi çocuk yetiştirme arzusu çocuktaki narsistik duyguları beslemektedir. Anı şekilde annede geçerli olan eğitim değişkeninin baba içinde geçerli olduğu babanın eğitim düzeyi ile çocuktaki narsisizm üzerine etkisi olduğu belirlenmiştir. Anne babanın namaz kılma değişkeni incelendiğinde ise anlamlı bir bağ olduğu saptanmamıştır. Buna karşın dindar ebeveyn çocuklarının aileden etkilenecek daha mütevazı bir karaktere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne babanın namaz kılması çocuğun narsistik davranışında etkili olmasa da öğrencilerin kendi kıldıkları namazın narsistik özellikleri ile ilişkili olduğu görülmüştür. Namaz kılan öğrenciler de yine dini inançları gereği kendini üstün görme vs. gibi narsistik özelliklerden uzak durduğu görülmüştür (Kocagöz Uzun, 2019).

Hazel Esin Özdemir'in Bir Grup Üniversite Öğrencisinde Bağlanma Stilleri İle Narsisizm Arasındaki İlişki: Reddedilme Duyarlılığının Aracı Rolü adlı yüksek lisans çalışmasında üniversitede öğrenim gören öğrencilerin bağlanma şekilleriyle narsisizm arasında nasıl bir bağ olduğu araştırılmıştır. Aynı zamanda bu iki değişkenin reddedilme hassasiyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma birbirinden bağımsız üç üniversiteden seçilen öğrenciler arasında uygulanmıştır. Üç üniversite de İstanbul içerisinde seçilmiş olup 452 öğrenci üzerinde denenmiştir. Bu çalışmada narsistik düzeyi için Narsistik Kişilik Envanteri kullanıldığı gibi narsisizmin bir alt türü olan kırılğan narsisizm ölçebilmek için Kırılğan Narsisizm Ölçeğinden faydalanılmıştır. Bunun yanı sıra kişilik ölçeği için Kişisel Bilgi Formuna başvurulmuştur. İlişki boyutu ile ilgili Red Duyarlılığı Ölçütü ve İlişki Ölçeği Anketi Kullanılmıştır. Bu çalışmada SPSS kullanılmıştır. for Windows 21.0 programından da faydalanılmıştır. Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis Testleri örneklemeleri mukayese etmede faydalanılmıştır. Çalışmadaki örneklemeler arasındaki bağı analiz edebilmek içinse Spearman rho Korelasyonu tercih edilmiştir. Bu araştırmaya göre elde edilen sonuçlarda narsisizm türü olan kırılğan narsisizm ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra yaş ile ilgili olarak da kayda değer bir

ilişki rastlanmamış olmasına rağmen örneklem grubu ile ilgili eleştiri dile getirilmiş, yaş grubu arasındaki farkın az olması araştırmanın yaş açısından yanıltma olasılığı dile getirilmiştir. Türkiye de üniversite ikiye giden öğrencilerin narsisizm türünden kırılğan narsisizm rastlanırken son sınıf öğrencilerde büyüklenmeci narsisizm rastlanmıştır. Bunun nedenini ise öğrencilerin okul sonrası iş hayatına atılmak için bireyselliğe yönelmesine bağlanmıştır. Çalışma sonucunda bağlama stilleri ile narsisizm türü olan kırılğan narsisizm arasında bir ilişkiye rastlanmamıştır. Bir diğer narsisizm çeşidi olan büyüklenmeci yaklaşımda da saplantılı bağlanma stili ile ilişkisine ulaşılmamıştır. Narsistler red durumunda kendileri içten içe bir ilişki istese de yüksek egoları benlikleri sebebi ile bunu olumsuz bir karşılıkta ısrarcı olmak yerine onur kırıcı bu durum karşısında mesafe koyma yolunu tercih ettikleri gözlemlenmiştir (Özdemir, 2017).

Gözde Gürman'ın Psikologlarda Narsisizm Düzeyleri İle Tanrıya Bağlanma ve Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı çalışmada Narsist psikologlar arasından seçilen bireylerin yaratıcıya yaklaşımını ve gayb ile ilgili beklentileri arasındaki ilişkiyi narsisizmin alt başlıklarında tek tek ele alarak incelenmiştir. Çalışmada psikologların gelecekle ilgili umutları beklentileri geleceğe verilen önemi ele alınırken cinsiyet, eğitim durumu, babalarının eğitim durumları değişkenleri ile narsisizm düzeyleri arasında bir bağ olup olmadığını da saptamaya çalışılmıştır. Narsisizm, Tanrı'ya Bağlanma ve Gelecekle ilgili görüşleri değişkenler arasındaki birbirleri ile olan ilişki araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmada bireylerin Narsistik seviyeleri ile ilgili bulgulara erişebilmek için Narsistik Kişilik Envanterine başvurulmuştur. Psikologların yaratıcı ile olan ilişkilerini göz önüne serebilmek içinse Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği tercih edilmiş olup, gelecek ile ilgili beklentilerine ulaşabilmek içinse Gelecek Beklentisi Ölçeği kullanılmıştır. Bu yöntemlerin yanı sıra araştırmada Kişisel Bilgi Formu da kullanılmıştır. Çalışma "ilişkisel tarama modeli" baz alınarak oluşturulmuştur. Örneklem olarak seçilen psikologlar tesadüfî bir seçme stili ile belirlenmiş olup ikamet olarak aynı şehirde yerleşim süren bireyler tercih edilmiştir. İstanbul'da ikamet eden psikologlardan 200'ü arasında bu araştırma yürütülmüştür. Araştırma sonucunda psikologlarda narsisizm oranı arttıkça yaratıcıya bağlanma stillerinde korkunun içerdiği gözlemlenmiştir. Narsisizm ile gelen kusursuz olma durumu bireyde beraberinde hata karşısında korkuyu da

beraberinde getirdiği sebebine bağlanmıştır. Kişilerde bulunan kendini üstün görme durumunun da arttıkça yaratıcıya güvenli bağlanma ters yönlü bir ilişkiye sahip olduğu ifade edilmiştir. Bunun gerekçesi olarak da üstünlük sahibi olarak kendini gören bireylerin kendinden daha üstün bir varlığın kabulünde zorluk çekmeleri olarak gerekçe gösterilmiştir. Bireyin kendine yeterlilik durumunda diğerlerine olan ihtiyacı azalacağından başarı odaklı düşünceye sahip olacaklarından yanılmamak adına gelecekte beklentilerini düşük seviyede tuttukları görülmüştür. Buna karşın kişilerin gelecek beklentileri yaratıcıya olan güvenli bağlanma ile yakın ilişki içerisinde. Gelecekte beklentisi olan bireylerin Tanrıya daha güvenli bağlandığı sonucuna varılmıştır. Narsistik özelliklerin kişide artması ile yine geleceğe dair ümit etmenin de azaldığı beklentinin düştüğü görülmüştür. Bu çerçevede narsis bireyin babasının eğitim durumu değişkeni ile yaratıcıya bağlanmada eğitim seviyesi artan babaların çocuklarının daha düşük yaratıcıya bağlanma olduğu gözlemlenmiştir (Gürman, 2019).

Dilay Eldoğan'ın Hangi Narsizm? Büyüklenmeci ve Kırılgan Narsizmin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Gözden Geçirme isimli çalışmasında DSM-V'te narsisizm çeşitlerinden birinin üzerinde durulurken sanki narsisizm sadece büyüklenmeci narsisizmden ibaretmiş gibi algılanmasını engellemek kırılgan narsisizmin de bir narsisizm türü olduğu gerçeğini göz ardı etmemek için hazırlanmıştır. Araştırmada narsisizm çeşitlerinin her ikisi de detaylı araştırılarak literatür taraması yapılırken patolojik narsisizmin boyutlarının yanı sıra tanı koymada birbirleri ile kıyaslama yapılmış olup kökenleri üzerinde durulmuştur. Araştırma kırılgan narsisizmin özelliklerinin vurgulanmamış olması belirli bir çizgisinin olmamış oluşu tanı koymada yetersiz kaldığı vurgulanmıştır. Bu da sağlıklı tedavinin yürütülmesinde bir engel olarak karşımıza çıktığının üzerinde durulmuştur. Bu sorunun çözümü için tanı konurken belirlenen ölçütlerin yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Araştırma sonucunda taban tabana zıt gibi görünen bu iki narsisizm türünün aslında var olan bir patolojik sorunun iki farklı görünümü olduğu ifade edilmiştir. Bu yüzden kişideki narsistik düzeyi ölçülürken sadece büyüklenmeci narsisizmi baz almak tanı sürecini yanlış yönlendireceği ifade edilmiştir. Bunun sonucunda literatürde yer almasına karşın narsisizmin gözden kaçırılan çok üzerinde durulmayan kırılgan narsisizmin tanı koymada

tedaviyi yürütme sürecindeki ölçütlerinin tekrar düzenlenmesi önerisinde bulunulmuştur (Eldoğan, 2016).

Rüveyda Atik'in Ortaokul Öğrencilerinin Narsisizm Düzeyleri İle Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi adlı çalışmasında son dönemlerde artan şiddet içerikli davranışların narsisizm ile olan ilişkisini araştırmıştır. Bu araştırma kapsamında iki kavram arasındaki değişkenlere değinilmiş yaş cinsiyet eğitim gibi faktörler tek tek ele alınmıştır. Değişkenler arasında ilk dikkat çeken ebeveyn eğitim durumu olmuştur. Ailenin çocuğa yaklaşımına göre çocuğa sergiledikleri tavır narsistik düzeyleri ve bu durumun şiddete yansıtarak sergileyiş şekilleri araştırılmıştır. Bu değişkenlere ek olarak akademik durum, ailenin ekonomik durumu ele alınmıştır. Araştırma 2018/ 2019 yıllarında öğrenim gören ortaokul öğrencileri arasında yürütülmüştür. Şehir olarak İstanbul da öğrenim gören çocuklar arasından seçilmiş olup farklı ilçelerle harmanlamaya çalışılmış. Kademe olarak 7. Sınıf ve 8. Sınıfta öğrenim gören 505 öğrenci seçilmiştir. Araştırmaya 248 kız öğrenci 258 erkek öğrenci katılmıştır. Yöntem olarak ise kişisel bilgi formundan faydalanılmış olup Çocukluk Çağı Narsisizm Ölçeği de kullanılmıştır. Araştırma sonucunda da öğrencilerin narsisizm düzeylerinin cinsiyetleri ile ilişkisinde kayda değer bir farklılık olmadığı sonucuna varılırken cinsiyet farkı ile şiddet arasındaki ilişkiye bakıldığında tam tersi önemli bir değişken olduğu gözlemlenmiştir. Erkek çocuklarının şiddet hareketlerine daha meyilli olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedenini ise ataerkil tohum yapısına sahip oluşumuza yetiştiriliş tarzının etkisi üzerinde durulmuştur. Ailedeki çocukların yani kardeşlerin öğrencilerin narsistik tutumları üzerinde etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Kardeş sayısında olduğu gibi okul başarısı arasında da kayda değer bir etkileşim olmadığı görülmüştür. Fakat buna karşın okul başarısı düşük olan öğrencilerde şiddet meylinin başarılı öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumu da narsisizm üzerinde etkili değilken şiddete meyil düzeylerinde bu ekonomik faktörün etkili olduğu görülmüştür. Ekonomik düzeyi düşük ailelere sahip çocukların şiddet içerikli hareketlere daha meyilli oldukları gözlemlenmiştir. Ortaokul öğrencilerinin ebeveynlerinin eğitim durumlarının şiddet yönelimleri ile anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Tüm bu faktörler doğrultusunda narsisizm ile büyük bir bağ olmasa da küçük bir etkinin olduğu

gözlemlenmiş olup narsistik düzeyi arttıkça şiddete meylin de arttığı sonucuna varılmıştır (Atik, 2019).

Muhammed Mustafa Solmaz'ın Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Ve Narsistik Eğilim İlişkisi: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Örneği araştırmasında son dönemlerde artan narsist özelliklerin hayatın tüm alanında yer alan din olgusu ile olan münasebetini araştırır. Bunu araştırırken de Üniversite öğrencilerin dini yaşam şekilleri üzerinde bir kıyas ile gözlemlemiştir. Lisans öğrencilerin dini yaşam ve dindarlık seviyeleri ile narsist davranışları incelenerek bu iki faktörün birbirine ne gibi etkisi olduğu, dinin narsisizm üzerine yaptırımını araştırmıştır. Araştırmada seçilen öğrenciler İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesinde öğrenim görmektedir. Öğrenciler seçilirken farklı fakültelerde öğrenim görüyor olmalarına dikkat edilmiştir. İslami İlimler Fakültesinin yanı sıra İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesini Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi gibi bölümler yer almıştır. Bunlarla birlikte Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi Tıp Fakültesi ve Turizm Fakültesi'nden de 2021/2022 eğitim öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler arasından 346 talebe seçilerek gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin dindarlık seviyeleri narsistik düzeylerini saptayabilmek için ankete başvurulmuş olup ulaşılan sonuçlar analizinin yapılması için SPSS programından faydalanılmıştır. Bu çalışmada tarama yönteminden de faydalanılmıştır. Araştırmada narsistik ve dindarlık ilişkisinin üzerinde sosyal medyanın etkili olduğu ifade edilmiştir. Kişinin davranışlarından hayat yaşantısına varıncaya kadar birçok alana etki eden dinin narsist davranışlar üzerinde de etkisi negatif yönlü olarak saptanmıştır. Kırsalda yaşayan insanların kentlerde yaşayanlardan daha dindar olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmada bulunan din narsisizm ilişkisi negatif yönlü olsa da narsisizmin her boyutu için bu durumun geçerli olmadığı da saptanmıştır. Yani kişinin sahip olduğu dini inanç boyutunun kendini beğenmişlik, gösteriş, diğerlerini sömürme isteği gibi narsist boyutları ile negatif yönlü olmasına karşın kendini haklı çıkarma, otoriter olma kendini beğenmişlik gibi narsist yönlerini arasında anlamlı bir ilişkiye de rastlanmıştır. Öğrencilerin narsistik düzeyleri ile dindarlık ilişkisi çalışmasında aralarındaki ilişkinin korelasyonel ilişki biçimi olarak ifade edilmiştir (Solmaz, 2021).

Özge Bedir'in Genç Yetişkinlerde Sosyal Medya Bağımlılığının Yordayıcıları Olarak Kırılgan Narsisizm, Büyüklenmeci Narsisizm, Sosyal Kaygı Ve Yalnızlık Düzeyleri adlı çalışmada narsisizmin türlerinin (kırılgan ve büyüklenmeci) sosyal medya kullanımdaki bağımlılık boyutuna ulaşmasında yordayıcı etkisini mercek altına almıştır. Bunun yanı sıra bireyin yalnızlık tercihinin ve sosyal kaygı düzeylerinin boyutunda narsisizm nasıl bir yordayıcı rol oynadığı araştırılmıştır. Araştırma konusunu gençler oluştururken yaş sınırını en alt sınır 18 tutulurken en fazla 35 ile sınırlandırılmıştır. Araştırmaya katılan genç sayısı 461 kişi ile sınırla tutulurken bu sayının 119'u erkeklerden oluşurken 342'si kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmaya konu olan faktörlerin her birinin oranını belirlemek için farklı ölçeklere başvurulmuştur. Bireylerin yalnızlıkları ile ilgili ölçümler için UCLA Yalnızlık Ölçeği tercih edilmiştir. Bununla birlikte yine bir başka değişen olan gençlerdeki sosyal medya bağımlılığının seviyesini ölçebilmek için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği tercih edilmiştir. Elde verilerin analizinde ise SPSS programının yanı sıra Bağımsız Gruplar T-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizinden faydalanılmıştır. Elde edilen veriler arasındaki ilişkiyi yorumlayabilmek için ise Pearson Korelasyon Analizi tercih edilmiştir. Araştırmadan çıkarılan sonuca göre sosyal medyada geçirilen sürenin fazla olması ve kişinin yalnızlığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu kanısına varılmıştır. Yalnızlık değişkeninde olduğu gibi sosyal hayatta yaşanan kaygı düzeyinin de sosyal medyayı bağımlılık boyutuyla pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Sosyal medya bağımlılığının boyutunun internet kullanma süresinin arttıkça daha arttığı sonucuna varılmış olup bu bağımlılığın 26 yaş altı gençlerde 27 yaş üzerindeki sosyal medya kullanımına göre daha fazla olduğu da gözlemlenmiştir. Bu bağımlılığın ise narsisizm türlerinden kırılgan narsisizm ile pozitif bir ilişki olduğu sonucuna varılırken bir diğer narsisizm türü olan büyüklenmeci narsisizm ile negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Bedir, 2023).

Ülker Dikmen'in Patolojik Narsisizm Ve Terapötik İttifak: Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolünün Ve Psikoterapi Motivasyonunun Düzenleyici Rolünün Değerlendirilmesi adlı çalışmada narsisizm ile terapötik ittifak kavramlarının birbirlerine olan etkileri araştırılmış olup narsisizmin türleri ile ele alınarak her iki narsisizmin bu ittifak açısından değerlendirilmiştir. Narsisizm iki boyutuyla ele alınarak kişilerarası problemler incelenmiş olup narsisizm ile

terapötik narsisizm arasından direkt veya direkt olmayan bir bağın olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma grubunu yetişkinler oluşturur. Bu yetişkin grup ile azami seans sayısının üç olması şartına uyulmuş olup 361 kişni katılımı ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada bireylerin narsistlik düzeyleri çeşitlerini belirleyebilmek için Narsisizm Envanteri kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Terapötik İttifak Ölçeği Kısa Formu tercih edilmiş olup kişiler arası problemler ile veri elde edebilmek için Kişilerarası Problemler Envanteri Döngüsel Ölçekleri kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucuna göre narsisizm çeşitlerinden kırılğan narsisizm ile terapötik ittifak arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu gözlemlenmiştir. Narsist bireyler ile psikologlar arasındaki bağın kurulmasında narsistin karakteristik özelliklerinden kaynaklı terapistin danışanının gerçeklerle yüzleştirmesinden pek hoşnut kalmayacakları ve bu sebeple ittifakta güçlük çekileceği ifade edilmiştir. Kırılğan narsisizm ile büyüklenmeci narsisizmin terapötik ittifakı incelendiğinde ise araştırmada kırılğan narsisizmin daha yüksek bir sonuca ulaşıldığı görülmüştür. Kişilerarası problemlerde narsisizm türleri incelendiğinde ise araştırmaya göre narsisizm türünden kırılğan narsisizmin daha çok strese dayandığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra problem çözmede saygınlıklarını yitirmemeye çalışan kırılğan narsisizmin inkâr metoduna başvurduğu gözlemlenmiştir (Dikmen, 2022).

Selen Bostancı'nın Çocukluk Çağı Travmaları Ve Narsisizm Türleri Arasındaki İlişkide Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolü adlı çalışmada Narsisizm sorununun küçük yaşlarda karşılaşılan travmalarla etkileşimi araştırılmış olup narsisizm çeşitlerinin bireylerde görülme şeklinin kendini göstermesinde bu travmaların kişi üzerindeki belirleyiciliği araştırılmıştır. Travmaların narsisizm türlerine etki edip etmediği araştırılmış olup narsisizm üzerinde travmanın belirleyiciliği araştırılmıştır. Araştırma yapılırken büyüklenmeci narsisizm de kırılğan narsisimde ayrı ayrı ele alınarak travmaların kişiler arası problemlerde etki payının olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma yapılan grubun alt yaş sınırı 22 olarak belirlenirken en üst yaş sınırı 65 olarak belirlenmiştir. Çalışmaya 351 kişi konu olmuştur. Travmalar için araştırmaya katılan bireylere Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği uygulanmıştır. Kişiler arası problemlerin ölçülmesi içinde Kişilerarası Sorunlar Ölçeğinden faydalanılmış olup bireylerdeki narsistik düzeyleri ve türleri hakkında yorum yapabilmek içinse Patolojik Narsisizm

Ölçeğine başvurulmuş olup online bir şekilde veriler toplanmıştır. Çalışmada istismarın duygusal boyutuyla narsisizmin türü olan büyüklenmeci narsisizm arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu saptanmış olup istismar arttıkça narsisizmin büyüklenmeci şeklinin kişide görünmesinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Bir diğer narsisizm türüyle ise pozitif bir anlam taşısa da istismarın duygusal boyutu zayıf bir ilişki olduğu da saptanmıştır. Araştırmanın bir diğer üzerinde durduğu husus ise ilişkide kişilerarası sorunlarla narsisizmin arasındaki etkileşimdir. Bu hususta pısrık olma, mesafeli davranma, kişinin kendine güvenememesi gibi tavırlarla büyüklenmeci narsisizm arasında negatif bir ilişkinin varlığından bahsedilmektedir. Araştırmada sonucun literatüre göre beklenenden farklı bir çıkarımda bulunulduğundan da bahsedilmiştir (Bostancı, 2023).

Halit Karga'nın Erken Çocukluk Dönemi Öğrenme Yaklaşımları Ve Din/Değer Eğitimi Uygulamaları adlı çalışmasında insan hayatının şekillendiği evre karakterinin oturmasında büyük öneme sahip olan çocuk öncesi dönemin din değer eğitiminin çocuğa verilmesinde yaklaşımların etkisi üzerinde durulmuştur. Araştırmada erken çocukluk netliği hakkında bilgi sunarken bu dönemdeki öğrenmenin gerçekleşmesi için başvuru kuramları ve son olarak da bu iki hususun din ve değer eğitimi açısından öneminin boyutu üzerinde durulmuştur. Çalışmada dünya üzerinde farklı ülkelerdeki uygulamalar ele alınarak karşılaştırmalı bir şekilde uygulanabilirliği ile ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur. Araştırmada nitel ölçümler yol olarak benimsenmiştir. Elde edilen bilgilerin yorumlanmasında dokümantasyon analizi yöntemine başvurulmuştur. Araştırmanın sonucunda bazı öğrenme yaklaşımlarının sadece değer eğitime yönelik katkısı olduğu gözlemlenirken bazı yöntemlerim hem din hem değer eğitiminin verilmesinde etkili olduğu saptanmıştır. Örneğin yaklaşımlardan Montessori türü ve bu türe dayanarak geliştirilen The Good Shepherd ve Godly Play, Waldorf yaklaşımının yanı sıra A Gift to the Child ve Reggio Emilia yaklaşımlarında sadece değer eğitimi değil dini eğitimin verilmesinde de etkili olduğu ifade edilmiştir. Bu yaklaşımların uygulanış şekline göre farklı dinlerin öğretiminde faydalanılabileceğinden bahsedilmiştir. Araştırmada çocuğu cezalandırarak ya da ödüllendirerek uygulanan geleneksel yaklaşımlar yerine güncel yaklaşımların tercih edilmesi daha başarılı yani çocukta korkuya dayalı

değer din algısı yerine içselleştirilen bir durumun varlığından bahsedilmiştir. Yöntemlerin uygulanırken öğretmenin tutumunun sıradanlaşmadan çocukta eğlenceli bir şekilde uygulanabilir olmasının üzerinde ayrıyeten durulmuştur. Buna karşın din ve değer eğitiminin erken yaşta verilmesi ile ilgili hususta ülkemizde iki zıt görüş mevcuttur. Dünyadaki diğer ülkelerin uygulayışında ise çocukluk dönemi din ve değer eğitimi kanun ile hak olarak insanlara sunulmuştur. Türkiye’de de çeşitli yöntemlerle bu eğitimin verilmesi hakkı verilmiştir. Bu araştırmada üzerinde durulan bir diğer husus Türkiye bu eğitimi veren öğretmenlerin yeterince uzman olmayışları, değer aktarımında yetersizlikleri bu alanla alakalı kendine özel yüksekokullarda yetkili öğretmenlerin yetiştirilmiyor oluşuna bağlanmıştır (Karga, 2023).

Sinem Ergün’ nün Ergenlere Verilen Değerler Eğitiminin Öz Düzenleme Stratejileri Üzerindeki Etkisinin Sınanması adlı çalışmada ergen olarak tanımlanan yaş grubunda değer eğitiminin verilmesinde öz düzenleme stratejileri ile ne gibi bir etkileşime sahip olduğu araştırmaktadır. Çalışmada örneklem grubu olarak Konya şehri seçilmiştir. Çalışmada incelenen ergen grubu 11. Sınıfa giden öğrenciler arasından seçilmiş olup Çumra Ticaret Meslek Lisesi tercih edilmiştir. Yıl olarak ise 2011-2012 yılları arasında eğitim öğretim gören öğrenciler araştırma konusunu oluşturmaktadır. Seçilen öğrenciler ikiye ayrılarak karşılaştırma yapılmıştır hem örneklem grubu hem de deney grubu olarak gruplama yapılmıştır. Toplam sayısı 22 olup iki örneklem gruba bölünmüştür bu gruplarında her ikisi de kendi içerisinde 6’sı kız öğrenci 5’i erkek öğrenci olacak şekilde seçilmiştir. Oluşturulan gruplara ön test kullanımına başvurulmuştur. Gruplar oluşturulurken 11. Sınıf öğrencileri arasından rasgele seçilen öğrenciler araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. İki grup şeklinde oluşturulan gruplardan deney grubuna 2’şer saatlik bir değer eğitimi verilmiştir. Toplamda 20 oturumu bulan bu eğitim sonunda eğitim verilmeyen grup ile aradaki fark kıyaslanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise eğitime tabi tutulan öğrencilerde öz değerlendirmede de artış görüldüğü gözlemlenmiştir. Değer eğitimi alan öğrencilerde bilişsel alanda strateji geliştirmelerinde de etkili olduğu gözlemlenmiştir. Değer eğitimi ile öğrencilerin öz yeterlilik duygusunun yanı sıra içsel değerlerinde de bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte mevcut sınav streslerinde bir azalma olduğu sonucuna da ulaşılmıştır. Değer eğitiminin öz

yeterlilik öz düzenleme stratejileri ile arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır (Ergün, 2013).

Seviye Arslan'nın Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri adlı çalışmada MEB'te görev yapan din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin değer eğitimi ile ilgili görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmada ortaokul öğrencilerinin değer seviyelerinde ölçülmüş olup öğrencilerin değer seviyelerine de yer verilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin her şubesinden öğrenci seçilmiştir. 5. sınıf , 6.sınıf, 7.sınıf ve 8. Sınıf öğrencilerinin dersine giren Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin görüşleri çerçevesinde değer eğitime etki eden değişkenlerin ne olduğu araştırılmıştır. Bu çalışma 2021-2022 yılları arasında Bolu şehrinde ortaokul ya da imam hatip ortaokullarında öğrenim gören öğrencilerin MEB'e bağlı okullarda ders veren 10 öğretmeni kapsamaktadır. Yöntem olarak öğrencilerin değerler ile ilgili düşünce ve davranışlarını ölçebilmek adına insani Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Öğretmen görüşlerine ulaşabilmek içinse araştırma da Öğretmen Görüşme Formu kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre değer eğitiminde cinsiyete göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Ölçek sonucuna göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha değer düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenler arasında sınıf farkına göre kıyas yapıldığında ise alt sınıfların yani beşlerin 7. ve 8. Sınıf düzeyindeki öğrencilere göre ölçekte değerler düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Okulların farklılığı ise kayda değer bir değişiklik teşkil etmediği sonucuna varılmış yani imam hatip ortaokulları iler diğer ortaokullar arasında değer düzeyleri arsında bir farklılık saptanmamıştır. Araştırmadaki bir diğer değişken olan çocukların ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin de çocukların değer ölçeğinde anlamlı bir farklılık nedeni olmadığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değer eğitiminin öğrencilere sağlanmasında önemli bir rol oynadığı sonucuna varılmış olup, dersin içeriğinde de değerlere yer verildiği uygulamaya koyabilmek için dersin önemli olduğu ifade edilmiştir. Değer eğitimin verilirken öğretmenlerin güttüğü amacın ortak bir paydada bulunduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra öğretmenler bu konu hakkında ders veren öğretmenin sadece bu konuyu bir eğitim olarak değil rol model olarak da bazı özellikleri bünyesinde barındırması gerektiği kanılarına varılmıştır. Bunun

yanı sıra dersin işleyiş şekilleri öğrencinin motive olması için ders içi araç ve gereçlerin kullanımına öğretmenler tarafından başvurulduğu bu durumun daha etkili olduğu belirlenmiştir (Arslan, 2023).

Hüseyin Ateş'in Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda En Çok Atıf Alan İlk 100 Makale: Bibliyometrik Analiz Çalışması isimli araştırmada toplumsal varlık olan insanın toplumda kendi varlığını oluşturabilmeleri için özellikle son zamanlarda toplumların ihtiyaç duydukları değerleri konu alan çalışmalardan en fazla atıf yapılan çalışmalar incelenmiştir. İnsan kimliği gibi toplumların kimliğini de değerlerin oluşturmasından bahseden bu çalışmalar günümüzde artık bilimin de önemli bir konusu olmuştur. Bu çalışmada değer eğitiminden bahseden akademide yol gösteren araştırmalar mercek altına alınmıştır. Çalışma konu olarak seçilen en fazla atıfta bulunulan 100 eserle sınırlandırılmıştır. Araştırmada atıfta bulunulan eserlerle ilgili analizlerin yapılabilmesi için bibliyometrik yöntem kullanılmıştır. İstatiksel veriler ışığında yorumlanan nicel nitelikli bir çalışmadır. Çalışmada atıfta bulunulan araştırmalardan faydalanabilmek için Google Akademi'den faydalanılmıştır. Toplanan bilgilerin yorumlanmasında Publish or Perish yönteminde başvurulmuş bir diğer veri toplama yöntemi olmuştur. Yapılan bu araştırmaya göre en çok atıfta bulunulan eser Oktay Akbaş'ın kaleminden çıkmıştır. Yıl olarak değer eğitiminde en çok bahsedilen zaman dilimi ise 2011/2012 yıllarını kapsamaktadır. Araştırmaya göre bu alanda en çok yazı yazan kısım Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görev yapan öğretmenler olduğu görülmüştür. Bu konuyu birden çok kez ele alan en çok üzerine çalışma yapan ismin Süleyman Yiğit olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca makale olarak incelendiğinde ise en çok Değerler Eğitimi Dergisinde yer alan yazılardan faydalandığı sonucuna da ulaşılmıştır. Bu yazılarda ortak başvuru kelimelerin değerler eğitimi gibi kavramlar olduğu saptanmıştır. Bu çalışmaların bir diğer ortak noktaları daha çok öğretmen yetiştirmede önemli bir bölümünü oluşturmuş olmalarıdır. Çalışmada eser yazarların cinsiyetinin erkeklerin büyük çoğunluk oluşturduğu da sonuçları arasında yer alır (Ateş, 2022).

Hatice Sibel Öztekin Ağır'ın İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sorumluluk Değeri İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi adlı çalışmada din ve değer eğitimi irdelerken bir ders üzerinden ele alarak

incelemiştir. Dini kültürü ve ahlak bilgisi dersini baz alan bu çalışmada değer eğitimi incelenirken birtakım sorulara karşı öğrencide bulunan bilinç yaptıklarının karşılığını üstlenme durumunun belirli yaş grubu üzerindeki etkisine bakılmıştır. Sadece bir ders üzerinden yürütülen çalışma aynı zamanda tek bir değeri mercek altına almıştır o da sorumluluk değeridir. Öğrenciler seçilirken de yine tek bir seviyeden öğrenci seçilmesi tercih edilmiştir. 8. Sınıf düzeyindeki talebeleri ele alan çalışma bu yaş grubunun sorumluluk değeri ile olan münasebetini araştırılırken öğrenciler şehir olarak Iğdır'da öğrenim gören öğrenciler arasından seçilmiştir. Eğitim öğretim yılı olarak ise 2012 ve 2013 yılları arsında öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Çalışmada SPSS programı kullanılmıştır. Bu programın yanı sıra öğrencilerin sorumluluk bilincinin değerlendirilebilmesi ön test akabinde son test yöntemine göre grup üzerinde inceleme yapılmıştır. Öğrencilerdeki sorumluluk bilincinin gelişmesinde farklılık olup olmadığını ders konuları içerisinde yer alan sorumluluk bilincinin kazandırılması amaçlanan kazanım içerikli derslerin işlenmesi sonrasında testlerin yorumlanması ile sonuca ulaşılmıştır. Ders içeriğinde yer alan kutsal kitabımıza göre akıl ve bilgi içerikli konunun ardından çocuklarda görülen sorumluluk bilincine bakılmıştır. Bu çalışmada değerin ilk verildiği ana kaynak olan ailenin yanı sıra okul faktörünün de etkisi araştırılmıştır. Olumlu davranış geliştirme de ya da bir diğer ifadeyle değer aktarımında okul faktörünün önemi de araştırmanın konusu arasında yer almasının yanı sıra Okuldaki eğitimlerden de Din Kültürü dersinin değer aktarımındaki işlevselliğini mercek altına almıştır. Çalışmada öğrencilerin cinsiyet faktörünün ele alınmasının yanı sıra sorumlulukla birlikte gelecek olan başarı faktörü de ele alınmıştır. Çalışma sonucunda kutsal kitabımıza göre aklın ve bilginin önemini kavrayan öğrencilerde fark edilir bir sorumluluk bilinci gelişmiştir. Sorumluluk bilinci kazanan öğrencilerde anlamlı bir başarı artışı da söz konusu olmuştur. Fakat bu başarı artışının cinsiyet ile ilişkisine bakıldığında öğrencilerde bu değişkenin herhangi bir başarı artışıyla ilişkilendirilememiştir. İlköğretimde temel eğitim seviyesinde öğrencilere sorumluluk bilincinin konular ile verildiğinin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin bu değerin öğrencilere aktarılmasında işlevsel bir rolü olduğu sonucuna varılmış olup bu durum sonucunda da başarıda artışın olduğu ifade edilmiştir (Öztekin Ağır, 2017).

Pınar Ramazanoğlu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Branş Derslik Sistemini Uygulamalarına İlişkin Durum Çalışması isimli çalışmada Kuranı Kerim öğretmek için sadece Kuran dersliği oluşturmak yerine farklı aktivitedir ilgi alanlarına göre daha eğlenceli derslikler oluşturup o derslikler içerisine Kuran Eğitimi sokmak amaçlanmıştır. Farklı ilgilere göre dersliklerden bahsedilen Kuran Kurslarında drama masal sanat gibi alanlar ya da sportif faaliyetleri içeren spor sınıfları veya ritimsel ilgilere göre oluşturulan müzik sınıfları gibi dersliklerde öğrencilerin Kuran eğitiminin alması günlük aktivitelerini bu dersliklerde yapmaları amaçlanmıştır. Araştırmada öğrenme sürecinde kullanılan uyarıcıların fazlalığı ile öğrenmenin daha etkili kolay ve kalıcı olması amaçlanmıştır. Branşlar belirlenerek tek bir sınıf yerine farklı içerikli sınıflarda okul öncesi yaş grubunun eğitim sisteminin amaç ve gayesine uygun dini değerlerin yanı sıra ahlaki değerlere sahip olabilmeleri ve bu süreci daha eğlenceli hale getirmeye çalışılmıştır. Bu araştırma doğrultusunda branşlara göre oluşturulan dersliklerin çocukların gelişimlerdeki payı araştırılmasının yanı sıra bu sisteme göre oluşturulan dersliklerde ders işlenmesinin hocalara katkısının ne olduğu da araştırmanın bir diğer ulaşmak isteği amaçlarından biridir. Yine aynı şekilde çalışmada dersliklerin oluşturulması ile yapılan aktivitelere ne gibi bir etkisi olduğu da araştırılmıştır. Çalışma Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı sekiz Kuran Kursunu kapsamaktadır. Bu sekiz kursta da sınıflar derslik sistemine göre oluşturulmuş olup toplam kurs merkezlerinde bulunan öğretmenlerin sayısı on beştir. Kuran kursunda eğitim gören okul öncesi yani yedi yaş altı çocukların yaş aralığı 4 ile 6 olan çocuklar çalışmada gözlemlenen grubu oluşturmaktadır. Görüşmeler imkânlar doğrultusunda yüz yüze olup ilave olarak telefon, görüntülü görüşme gibi alternatif iletişim yollarından da faydalanılarak sözel olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme yöntemlerinden de yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Çalışma sonucuna göre Kuran eğitimi veren diyanete bağlı kurslarda derslik sistemi ile 4-6 yaş grubunun ilgilerinin daha çok çektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda pilot uygulamaları ile daha verimli derslerin işlenmesi şeklinde daha yaygın bir uygulama alanı oluşturulabileceği sonucuna varılmıştır. Derslerin her bir derslikte oyun içerikli desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmaya göre bu sistemim sosyal ve bilişsel gelişimlerine olumlu yönde etkisi olduğunun

yanı sıra öz bakım becerilerinde de pozitif yönde etkisinin olduğu gözlemlenmiştir (Ramazanoğlu, 2023).

Aylin Cebeci'nin İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Ahlâkî Değerlerin Eğitimi Ve Öğretimi adlı çalışmada değer eğitimi farklı açılardan ele alınırken ders olarak din dersinin etkisi üzerine durulmuştur. Değişen gelişen dünyada birçok değerlin önemini yitirmesiyle birlikte ahlaki yozlaşmanın sosyal medya ya da diğer unsurlarla yitirilmesinin ardından değer eğitime daha çok ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede okullarda değer eğitiminin önemi daha da artmıştır. Birçok aktivitede ya da projelerle çocuklara değerlerin verilmesinin yanı sıra özellikle din kültür dersinde değer eğitiminin oluşturulması için alan oluşturulmuştur. İşte bu çalışma din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin değer eğitime olan etkisi araştırılmış olup farklı açılardan değerlendirilerek dersin değer aktarımı üzerinde daha etkili nasıl sağlanabileceği de araştırmanın incelediği konulardan birini oluşturmaktadır. Din derslerinde değer aktarımının verildiği yöntemlerin hangisinde daha verimli olacağı araştırılmıştır. Araştırmada çocuğa ahlaki konularda rol modelin kim olduğu, tutumların altında yatan asıl gayenin ne olduğu okulda işlenen konularda ahlakla ilgili olan kısımlarda çocukların ilgi ve alaka düzeylerinin ne olduğu, olumlu davranış geliştirmede din kültürü dersinin etkisi ne olduğu araştırma sürecinde cevaplanmak istenen sorular arsında yer alır. Çalışmanın gayesi sadece değer eğitimi araştırmak değil olumlu davranıl gelişim sürecini inceleyip bu süreçte etkili faktörleri bulmaktır. Değer eğitimi din dersini ahlak boyutunda ele alıp konularının içerik olarak yine değer eğitimi açısından uygunluğunun ne düzeyde olduğu kazanımlar ele alınarak araştırılmıştır. Bu doğrultuda kuran ve sünnette değer eğitiminin nasıl yer aldığı araştırılmıştır. Araştırmanın bir diğer amacı da tüm bu sorulara cevap ararken hangi yöntemde uygulamada veya etkinlikte çocuğun öğrenimden daha zevk alacağını tespit etmektir. Araştırmada yöntem olarak tecrübeye dayalı bir araştırma metodu benimsenmiştir. Çalışmada tarama yönteminden faydalanılmıştır. Bu tecrübeler uygulanan anketlerle analiz edilmiştir. Ankette aile yaş faktörü gibi değişkenler de ölçebilecek şekilde sorular hazırlanmış olup tablolara dökülerek sunulmuştur. Araştırmaya konu olan örneklem grubu ise din dersinin ahlak ve değer eğitimi üzerindeki etkisini araştırmak için il olarak Bursa'da öğrenim gören öğrenciler seçilmiştir. Bursa'dan seçilen bu öğrencilerin

ilin farklı bölgelerinde ikamet etmesine dikkat edilmiş olup farklı semtlerde öğrenim gören öğrenciler üzerinden araştırma yürütülmüştür. Seçilen öğrencilerin sosyal ve kültürel farklılıklarına göre kategorize edilmiş olup üç farklı yaşam koşuluna bağlı öğrenci tipinin olduğu öğrenciler seçilmiştir. Araştırma sadece devlet okullarını değil sosyokültürel ve ekonomi faktörünün etkisinde yetişen çocukların farklılıklarını göz önüne seçebilmek için özel okulları da kapsamaktadır. Öğrenim grubu olarak orta öğrenim öğrencilerinin beşinci sınıfı hariç tüm kademelerinde uygulanmıştır. Çalışmada SPSS programına başvurulmuştur. Araştırmaya katılan öğrenci sayısı ise 1025'tir. Araştırmanın sonucuna göre öğrencilerde değer ve ahlak kavramlarını dikkat almaları daha çok ilk aşamada aileden aile fertlerinden de annenin etkisinin çok olduğu vurgulanmış annenin eğitim seviyesine göre de anneyi dinleme düzeylerinin arttığı gözlemlenmiştir. Araştırma sonucuna göre din dersi açısından ele alındığında ilk olarak ahlaki tutum geliştirmek için okullarda verilen ders saatinin yetersizliği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra öğrenciler dersin yeterince eğlenceli işlenmediğini düşündükleri saptanmıştır. Öğrencilerin ders ile ilgili öğretmenden yöntem olarak beklentilerinin seviyelerine göre değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebinin bir kısmının öğretmen davranışlarına bağlanmıştır. Diğer derslerde olduğu gibi eğitimciye olan ilgi ve alakanın derse yansıdığı ifade edilmiştir. Sadece öğretmen veya sadece öğrencinin anlatımına dayalı bir dersin ilgiyi azalttığı görülmüştür. Din kültürü öğretmenlerinin öğrencilerin gözünde davranışlarının doğru olduğu kendilerine ahlaken örnek alabilecekleri kişiler olarak düşündükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bu görüşlerinin de öğretmenin öğrenci üzerindeki etkisinden onlarda güzel davranış geliştirmede etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Derste verilen değerlerin hayata geçirilmesinde ailede özellikle annenin öneminin vurgulanmasının yanı sıra yaşantıya geçirmede çocukların zorlanmalarının en önemli faktörlerin arkadaş çevresinin ve televizyonun etkisi olduğu görülmüştür (Cebeci, 2005).

Burak Tozoğlu'nun Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri İle Narsist Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi öğretmen olacak bireylerin henüz mesleğini eline almadan önce adaylık sürecindeki insanlarla olan etkileşimleri ile narsistik özellikleri ile bağlantısını oranı değişkenler göz önünde bulundurularak aralarındaki bağ araştırılmıştır.

Çalışmaya konu olan talebe sayısı 468'dir. Bu sayının 309'u kız öğrenciler oluştururken geri kalan 159 unu erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma Atatürk Üniversitesinde eğitim gören öğrencileri kapsamaktadır. Öğrenciler üniversitenin eğitim fakültesinde öğrenim görüyor olmalarına karşın farklı branşlara sahip olacak şekilde tercih edilmiştir. Çalışma 2020-2021 eğitim öğretim yılları arasında üniversitede öğrenim gören öğrencileri kapsamaktadır. Çalışmanın sonucunda ele alınan kız erkek olma durumunun, yaşın, ekonomik durumun, aile faktörünün, yaşadığı bölgenin, ebeveynlerinin mesleklerinin, katıldıkları aktivitelerin insanlarla iletişimlerinde olumlu yönde bir etkinin olduğu sonucuna varılmıştır. Sporla uğraşan adayların diğer adaylara oranla daha etkili iletişim kurduğu gözlemlenirken yine aynı şekilde narsistik düzeylerinin de diğer adaylara göre daha yüksek olduğu da görülmüştür. Araştırma sonucunun değişkenleri ile ele alındığında iletişimin cinsiyete göre farklılık gösterdiği davranışsal iletişimde kadınlardan daha başarılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile yapısına göre çekirdek aileye mensup adayların geniş aile yapısında büyüyen aileye göre daha iletişimde başarılı oldukları saptanmıştır. Adayların gelir düzeyleri ele alındığında iletişimlerinde anlamlı bir etkinin olmadığı sonucuna varılırken adayların yaşamlarını sürdükleri çevrenin iletişimlerinde etkili olduğu saptanmıştır. Büyük şehirlerde yetişen adayların küçük yerlerde yaşayanlara göre iletişimde daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Yine tüm gelişim düzeyinde etkili olan annenin akademik durumu iş hayatındaki konumu adaylar üzerinde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle de annenin eğitim durumu annenin memur olması aday çocuğunun iletişimde daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir. Annenin yanı sıra babanın iş durumu da aday öğretmenin iletişimde etkili olduğu görülmüştür. Narsistik düzeyleri ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde erkek adayların narsistik davranış sergileme eğilimlerinin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır (Tozoğlu, 2022).

AYKUT Bora'nın Çocukluk Çağı Örselenmelerindeki Savunma Mekanizmaları Ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Borderline Ve Narsisistik Kişilik Örgütlenmeleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi adlı araştırmada çocuk yaşlarda maruz kalınan travmatik olayların kişinin karakteri üzerinde etkisi olduğu gibi narsisizme etkisi incelenmiştir. Bu travmaların etkileri incelenirken narsisizm he iki türü olan kırılgan narsisizm açısından da büyüklenmeci narsisizm

acılarından da ele alınarak bu yaşantıların bireyin narsistik düzeyinde ne gibi bir etkiye sahip olduğu araştırılmıştır. Araştırma yetişkinleri kapsayacak şekilde yürütülmüştür. Yaş grubu olarak 22 yaş yetişkin gençlerden 65 yaş orta yaş üstüne kadar yelpaze geniş tutulmuştur. Kişiler seçilirken tanı konulmamış olmalarına dikkat edilmiş olup ilaç tedavisini almıyor olan bireyler seçilmiştir. Toplamda bu yaş grubunu mensup 351 kişi araştırmaya konu olmuştur. Araştırma da kullanılan bilgiler çevrimiçi olarak elde edilmiştir. Araştırmada yetişkinlerin küçük yaşlarda yaşadıkları üzerlerinde etki bırakan olayların etkisini ölçebilmek için Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği kullanılmıştır. Yine bu yetişkinlerin insanlar ile olan ilişkilerin de yaş cinsiyet din meslek gibi değişkenlerin kişi üzerindeki etkiyi ölçebilmek için Sosyodemografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Narsisizm türü olan büyüklenmeci narsisizmin ve kırılğan narsisizmin boyutunu ölçebilmek için Patolojik Narsisizm Ölçeğinden faydalanılmıştır. Bu ölçeklerin yanı sıra bireylerin şimdiki yaşlarında insanlarla olan münasebetlerindeki tutumlarını inceleyebilmek için Kişilerarası Sorunlar Ölçeğinden faydalanılmıştır. Bu ölçekler çevrimiçi ortamda elde edilmiş olup SPSS programı bilgilerin işlenmesinde kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda duygularının istismara uğradığı bireylerin narsisizm türlerinden olan büyüklenmeci türü ile etkileşiminin olumsuz yönde olduğu gözlemlenmiştir. Yani duygusal istismar arttıkça büyüklenmeci tipinde görülen narsisizm özelliği azalmıştır. Buna karşın duygusal yönden çocuğun yok sayılması çocuğun bu alandaki ihmali ile narsisizm arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olup aynı unsurun bir diğer narsisim türü olan kırılğan boyutuyla incelendiğinde ise pozitif ve anlamlı bir etkileşim olduğu sonucuna varılmıştır (Bora, 2019).

Araştırma sırasında başvuru literatürdeki çalışmaların, mevcut konu ile ilgili daha önceki araştırmaların geçerliliği, doğruluğu varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırmada;

- Değer eğitiminin davranışlar üzerindeki etkisi ele alınırken sadece narsisizm boyutu ile ilgilenilmiştir

- Din faktörünün sadece narsisizme olan yaptırımları narsisizm ile mücadelesine değinilmiştir
- Veri toplama literatür taraması ile sınırlı kalmıştır.

1.5. Tanımlar

Narsisizm, Türk Dil Kurumu kendine âşık olmak ‘özseverlik’ kavramı ile açıklamıştır. Nijat Özön özseverliği narsistik şeklinde ifade etmiş olup narsist ya da narsisist’e karşılık bu kavramı kullanmayı tercih etmiştir (Manne, 2020, s. 7).

Din, yaratıcı ile insan, insan ile evren, insan ile insanlar arasındaki ilişkiyi düzenleyerek yaşama bir mana katma ve bu mana doğrultusunda yön vermektir. Din, İlahı iman etme ve kulluk vazifesini yerine getirmektir. Allah tarafından seçilen Hz. Peygamberlerin, insanları doğru yola iletmek için akıl dengesi yerinde olanları kendi iradeleri ile seçtiklerinden sorumlu tutan dünya ve ahiret mutluluğunu gaye edinen kuralların tümüdür. İnsan için din; varlığının gayesini, kendisinin niteliğini, kişinin yaratıcısına ve diğer yaratıklarına sorumluluklarını ifade eden öğretiler bütünüdür. Yaratıcının kullarından istediği rol haritası istenilen yaşam şeklidir. Din, yerine getirilmesi ifade edilen kuralların bütünü olduğu gibi sakınılması yapılması yasak olan ilkelerinde tümünü de ifade eder. (Aydın, 2013, s. 13).

Değer; var olan bir şeye karşılık gelen ölçüttür. Bu ölçüler bazen istenilen boyutta bazen de tam tersi istenilmeyen unsurlardır. Bu ölçüler; bireylerin davranışlarında kendini gösteren, tutumlarına yansıyan düşünce yapılarının oluşmasında etkili olan kültürel unsurlar şeklinde de ifade edilebilir (İşcan, 2019, s. 37).

Değerler Eğitimi; Doğrudan veya örtük yollarla gerçekleştirilerek çocukta var olan güzel tarafları ortaya çıkarmak, çocuğu tüm yönleriyle gelişimini sağlamak, iyi ahlaki özellikler ile donanımı sağlanarak kötü ahlaki özelliklerden korumak için insanı kâmil olma yolunda yol gösteren kişiye yardımcı olan bireyin ve toplumun iyileşmesinde rol oynayan eğitim türüdür. Değerler eğitimi: sevgi, saygı, hoşgörü, duyar, iyi niyet, nezaket, öz denetim, yardımseverlik vs. ahlaki tutumları bireye öğretip devamlılığını sağlayarak kişilerin yanı sıra toplumsal çöküşü önlemeye yarayan eğitim türüdür (Aydın & Gürler, 2020, s. 15).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Narsisizm

Bu bölümde “Narsisizm” kavramını anlamlandırabilmek için kavramı farklı açılardan ele alarak incelemesini yapılmıştır. Öncelikle narsisizm kavramının ne anlama geldiğini, narsisizmin tarihçesi ile kaç çeşit narsisizm olduğunu, narsisizme neden olan faktörleri ise narsisizm nedenleri başlığı altında incelenmiştir.

2.1.1. Narsisizm Tanımı

Narsisizm kelimesini ilk kez 1955 yılına ait olan Türkçe sözlüğünde yer aldığını görmekteyiz. Ancak kelime sözlükte narkislik şeklinde yer alır. Daha sonra kullanım olarak narsisizm narkislik ve narsislik şeklinde aynı anlama gelecek şekilde sözlükte yerini almıştır. Türk Dil Kurumu ise narsisizm kelimesini efsane de olduğu gibi kendine âşık olmayı ‘özseverlik’ kavramı ile açıklamış olup Nijat Özön’e göre bu özseverlik kavramlarının karşılığı narsisttir. O Narsist ya da narsisist’ e karşılık narsist kavramı kullanmayı tercih etmiştir (Manne, 2020, s. 7). Yunanca da duyarsızlık kavramının ifade ediş şekli olan narke ile ilişkilendirilir. (Gençtan, 2000, s. 254).

Bencil karakter sahibi olan narsistler, empati duygusundan uzak oldukları gibi yakın ilişki kurmaktan da kendilerini alıkoyarlar. Kurulan yakınlığı zayıflık göstergesi gibi kabul etseler de içten içe besledikleri duygu aslında yakınlık duygusudur. Bunu isterler fakat yakınlık kurmaktan çekinen empati duygusu yoksun ve karşısındaki bireylerin ihtiyaçlarıyla ilgilenmeyen bireyler olarak karşımıza çıkarlar. Bu yüzden de yakınlık kurup ilgi çekseler de bunu sinir bozucu davranışlar ile gerçekleştirirler (Behary, 2021, s. 31-32).

Freud’un kişiliklerinde narsistik özellikler taşıyan bireylerin libidibal bir tip (1931) şeklinde kategorize etmiş olsa da Otto Kernberg’e göre bireyde bulunan narsisizm uç noktalara vardığında psikopatiji andıran benzer sonuçlar doğurmaktadır. Kişi çevrenin isteklerine ahlaki tutumlarına bir şekilde uyum sağlayabilen bir yapıya sahiptir aksi takdirde benimsenmemenin dışlanmanın olabilme ihtimalinden çekinirler. Toplumla insanlarla anlaşmada sorun

yaşamaları da sosyal yapıya hâkim olsalar da gerçeklerin anlaşılması durumunda asosyal özellikler sergileyebilirler (Kenberg, 2020, s. 216-218).

Narsistler, empati yetilerinden yoksundurlar ve insan kullanmaya meyillidirler. Narsistler, kendi çıkarlarını diğer insanların isteklerinden önemli oluşu gibi sebeplerle bir narsisten beklentiye girildiğinde bir varmış bir yokmuş lafının gerçek hayattaki tam karşılığıdır (Manne, 2020, s. 39).

'Narsisizm; çok önemli, üstün ve eşi bulunmaz birisi olduğuna ilişkin yaygın bir duygu, beğenilme gereksinimi ve empati yapamama ile belirli bir kişilik bozukluğudur (Ozan vd., 2008).

Narsisizm; büyülenmecilik, empati noksanlığı, hak kazandığı duygusu, eleştirilere hassasiyet, onay ve hayranlık arayışı gibi özellikleri olan bir kişilik bozukluğudur (Masterson, 2006).

Narsisizm, büyüme ve olgunlaşmayla, bireysel kendilik temsili yüklemek ve kendilik- saygısının düzenlenmesi, kendi kendini savunma, kişinin biricik ilgilerini izlemesi, standartları, idealleri ve ihtiraslarına yönelik kapasitelerinin gelişmesi için libidinal yüküdür (Freud, 2004) (Bolat & Ülker & Demir, 2016, s. 483).

Freud, narsisizmi açıklarken libido ve egodan bahseder. Organik hastalıkları, hipokondrinin ve cinslerin erotik tercihleri narsisizmi etkileyen unsurlar olarak ele almıştır. Libido, önce bireyin kendinde egoda birikerek depolanır sonrasında dışa yönelir duruma göre tekrar nesneden egoya yön tayin edebilir. Yani dış etkenlerden bağımsız libidonun egoya evrilmesi hali şeklinde ifade eder (Freud, 2022, s. 46-48).

Bunun yanı sıra narsisizm kişinin kırılmalarına karşı gösterdiği bir savunma sanatıdır. Acı tecrübelerin yinelenmesi ile geliştirilen bu metot aynı zamanda dış dünyadan gelebilecek tehditlere karşı olumlu benlik oluşturamamış kişinin kendini koruma altına alma şeklidir (Elibol & Tok, 2019, s. 139-140).

2.1.2. Narsizm Çeşitleri

Narsisizm insanın hayatını idame ettirebilmesi için belirli ölçülerde sahip olması gereken bir tutumdur. İnsanın yaşamından zevk alması haz duyması hayatını idame ettirebilmesi hatta mutluluğun sırrı için bile gereklidir. İnsanın kendini sevmesi, elde ettiği başarılarla ortaya koyduğu güzelliklerle gurur duyması kadar normal bir şey de yoktur. Bu boyutu ile ele alacak olursak mevcut gerekli narsisizme normal narsisizm denir. Bir kişinin kendi görünümünü

beğenmesi bir başkası ile imkân verilse bile onun bedenine bürünmek istememesini de narsisim ile açıklayabiliriz (Fromm, 1992, s. 66).

Narsisizm insan hayatında olmazsa yaşamını idame ettirebilmesi için tüm insanlıkta var olan bir kural olarak görülür. Narsisizm düşünüldüğü kadar korkunç değil, doğal hayatın akışında zorunluluktur. Bu yönüyle farklı bir bakış açısıyla kavram olumlanmıştır. Kendilik psikolojisine göre insanın varlığını sürdürebilmesi için varlığı zorunlu olan hava, su gibi maddeler ne kadar kıymetli ve gerekli ise narsisizm de psikoloji için aynı anlama gelmektedir (Tura, 2017, s. 249-253).

Kernberg ise narsisizmi Hartmann'ın açtığı yoldan ilerleyerek libidinal yatırım kavramı ile açıklar. Kernberg normal narsisizmi; “Sınır Durumlar ve patolojik narsisizm” adlı eserinde narsisizmi etkisi altında bırakan unsurlara değinir ve bu etkenleri maddeler halinde sıralar. Bu başlıklar:

1. İdeal kendilik ve ben amaçları
2. Nesne Temsilleri
3. Üstben Faktörleri
4. İçgüdüsel ve bedensel faktörler
5. Dış unsurlar (Kernberg, 2020, s. 296-297).

Normal narsisizmde aşırılık yoktur. Davranışlarda, istek ve taleplerde, kişinin kendini beğenip sevmesinde, karşı tarafı tenkitte ya da kendisine verilen eleştirilere tepkilerde aşırılığın devreye girmesiyle birlikte normal narsisizm seyir değiştirir ve farklı bir boyuta taşınır. İşte burada psikolojik bir boyut olarak incelenerek araştırma altına alınması gerekir. Bunu APA “American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Birliği) tarafından hastalık niteliğinde olan narsisizm başlığı altında ele alınmıştır. APA tarafından yayınlanan DSM (Diagnostic and statistical manual of mental disorders) yani ruhsal bozuklukların tanıs ve istatistik el kitabında narsist kişilik bozukluğunun özellikleri açıklanmıştır. Narsist Kişilik Yapısı başlığı altında daha detaylı açıklanacak olsa da APA tarafından hastalık boyutundaki bireylerin gösterdiği bazı tutumlar vardır. Bunlar: büyüklenmeci yaklaşım, empati yoksunluğu, kibir, çevresi tarafından çekilemeyen kıskanılan kişi olduğunu düşünme, manipüle etme,

özel olduklarını düşünme ve bu özel durumu anca özel kişilerin fark edeceği düşüncesi, diğer insanların ilgisine ihtiyaç duyma başlıcalarıdır (Timuroğlu& İşcan, 2008, s. 242).

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı üzere narsisizm için farklı sınıflandırmalar mevcuttur. Bu sınıflandırmaları: normal narsisizm ve patolojik narsisizm diye ikiye ayırabiliriz. Patolojik narsisizm, patolojide de genel görüş, ikiye ayrıldığı şeklindedir. Bunlar büyülenmeci ve kırılgan narsisizm şeklinde karşımıza çıkar.

Tablo 2.1: Narsisizm Türlerinin Karşılaştırılması

ÖZELLİK	NORMAL NARSİSİZM	PATOLOJİK NARSİSİZM
Kendine Güvenme	Yüksek dışa dönük ve gerçekle uyumlu kendine güven	Heybetli
Güç zenginlik ve hayranlık yaratmaya ilişkin istek	Güç sahibi olmak hoşuna gidebilir	Ne pahasına olursa olsun güç elde etmek ister bu çabada normal engeller yer almaz
İlişkiler	Başka kişileri ve onların görüşlerini gerçekten dikkate alır, başka kişileri sömürmez ya da değersiz hale getirmez	Gerektiğinde sosyal bakımdan uygun yanıtları vermekle kısıtlanmıştır; vicdan azabı ya da pişmanlık yaşamaksızın başka kişileri sömürür ve değersiz hale getirir.
Uyumlu bir yol izleme yeteneği	Değerleri vardır yaptığı planları takip eder	Değerleri yoktur, kolaylıkla sıkılır, izlediği yolda değişiklikler yapar.
Altyapı	Kendine saygının desteklediği sağlıklı bir çocukluk geçirmiştir ve başka kişilere yönelik davranışlarında uygun ölçüde sınırları vardır	Gerçek anlamda kendine saygı duygusunun kesintiye uğradığı veya başka kişileri düşünmesinin gerekmediğini öğrendiği travmatik çocukluk dönemi geçirmiştir

Kaynak: Roy Lubit, “The Long-Term Organizational Impact of Destructively Narcissistic Managers”, The Academy of Management Executive, sayı 16, 2002, s.129.

Patolojideki narsisizm kişinin kendini beğenmesinden ziyade bu beğenmenin artık tedavi edilme ölçüsüne ulaşmasıyla ilgilenir. Her birey kendini beğenebilir, sevmeye değer bulur ve beğenilmek, sevmek ister. Fakat bu beğenilme arzusu kendini sevmeye yoğunluğunun aşırıya gidişi narsisizmi doğursa da ardında gerçekten kendini seven bireyler yerine tam aksine kendiyi barışık olmayan bireyleri gizler. Gerçek benliklerinde bu davranışları sevgiden değil kendini beğenmeme durumundan kaynaklıdır. Kendine olan hayranlıklarıyla değersizlik hissi gizlenir (Evren, 1997, s.7-8).

Reel hayat ile hayal âlemini birbirinden ayırt etmede güçlük çekilir. Çünkü kendilerini olduklarından farklı gördükleri için var oluş şekilleriyle hatalarını kabul etme yetisinden yoksundurlar. Kendi kurdukları benlik kavramı ile çeliştiklerinde var olmayan algılara sığınır. Olmak istedikleri gibi kendilerini onaylatma eğilimleri, istedikleri biçimde kabul görme arzuları şiddetli bir biçimde mevcuttur (Sadock, 2000, s. 582).

Konberg patolojik narsisizmin özelliklerini şu şekil sıralar: haddinden fazla kendileri ile meşguldürler, dışarıya insanlara karşı kusursuz bir ilişki ağı kursalar da yakın ilişkilerinde bir o denli kötüdürler. Yakın samimi ilişkilerin ardında mesafeler gizlerler. Hayatta önemsedikleri şeyler ise güç, kendilerine duyulan hayranlık, diğerlerinden önde olmak, zenginlik, şöhret, hırs, güzellik ve takdir edilme, alkışlanma, övülmedir (Kernberg, 2020, s. 286-287).

2.1.3. Narsisizm Oluşumunu Etkileyen Nedenler

Narsisizmin oluşumunda en önemli role sahip olan faktör hiç kaçınılmaz olan ailelerin tutumudur. Tüm karakterlerin oluşumunda mihenk taşının aileler olması gibi narsist birey oluşumunda da ailenin etkisi büyüktür. Bu yüzden narsist bireyler incelenirken aileleri de ayrı incelenmiştir. Bu tarz kişilik özelliğine sahip bireylerin ailelerinde çocuğu olduğu gibi kabul etmeme, çocuğun yaptıklarını onaylamamak ve hayatında çocuğa destekte bulunmamak gibi özelliklere sahip oldukları saptanmıştır (Ulusal, 2019, s. 27).

Aile içi tutum ve davranışlar bireyin narsisizme yönlenip yönlenmemesinde de etkili rol oynar. Anne babanın ya da aile bireylerinin çocuğa karşı tutumları incelendiğinde bireyin kişiliği üzerindeki etkisi ve bu davranışların çocukta narsist tutumu nasıl pekiştirdiğini gözlemlenebilir. Bu hususla ilgili çeşitli ebeveyn tutumlarının bireyde sebebiyet verdiği narsist davranış özellikleri mevcuttur (Ekici, 2017, s. 25).

Aile içerisinde özellikle annenin kendine biçtiği rol ve çocuğa yaklaşımı çocuk üzerinde daha etkili bir yere sahiptir. Babayla geçirilen zamana oranla daha fazla vakit geçiren dolayısıyla çocuğa daha yakın olan anne çocuğun karakterinin oturmasında ve şekillenmesinde başrol oynar. Sadece karakteri değil bilişsel, sosyal, sezgisel tüm yönlerine aslında önemli ölçüde yön veren annedir.

Dolayısıyla aile içerisinde de narsisizmi en önemli etkileyen faktör annedir (Kulaksızoğlu, 2014, s. 118).

Bir bütün olan gelişimin sağlıklı olabilmesi için öncelikle ailelerin çocuklarını iyi tanıyor olmaları gerekir. Farklı aile tutumlarının bireyin kişiliğinin oluşumunda etki eden davranış türleri şu şekil başlıklar halinde ele alınmıştır:

- Otoriter ebeveyn tutumu
- Demokratik-hoşgörülü anne baba tutumu
- Aşırı hoşgörülü ve gevşek anne baba tutumu
- Koruyucu anne baba tutumu
- Dengesiz ve tutarsız anne baba tutumu
- Çocuğu reddeden anne baba tutumu (Ekici, 2017, s. 26-29).

Narsisizmin sebepleri detaylı bir şekilde ele alındığında Behary'e göre ilk sırada her istediği yerine getirilerek şımartılan, kuralların geçerli olmadığı, sınırsız büyüyen şımartılmış çocuklar yer alır. İkinci olarak herhangi bir zorluk yaşamadan diye müdahaleci büyütölüp sorunları ebeveynleri tarafından çözüme kavuşturulan görevlerini öğretmek yerine onların görevlerini üstlenerek yetiştirilen bağımlı çocuklar gelir. Daha sonrasında ise sevgisini bir sebebe bağlayarak gösteren ebeveynlerin şartlı olarak sunulan sevgi karşısında ailenin yalnız ve yoksun bırakılmış çocukları narsisizmin köklerini oluşturur (Behary, 2021, s. 32-34).

Narsisizmi etkileyen sebeplerin altında yatan unsur kendini koruma durumudur. Bu sebeplerin altında yatan unsurlar, kötü tecrübeler neticesinde tehlike hissettiklerinde benliklerini koruma durumunu ileri boyuta taşıyarak normal bir şekilde var olan narsist duyguları, patolojik bir rahatsızlığa taşırlar. Yani patolojik narsisizmin altında örtük bir şekilde var olan şey, aslında kişinin korkuları sebebiyle tehdit unsuruna karşı sergiledikleri aşırı savunma durumudur (Atay, 2010, s. 22).

2.2. Narsist Kişilik

Bu bölümde kişilik, kişilik bozuklukları ve narsist kişilik yapısı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde narsisizm türlerinden bahsedilirken özelliklerine

değinilmiş olsa da kişilik yapıları olarak narsistlerin sergilediği davranışlar daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Narsist kişilik bozukluğunu açıklamadan önce kişiliğin ne olduğu kavramsal çerçevede ele alınmıştır. Daha sonra kişilik türlerinin çeşitlerinden bahsedilerek özellikleri vurgulanmış ve bölümün son başlığında narsist kişilik özelliklerine ve davranışlarına yer verilmiştir.

2.2.1. Kişilik

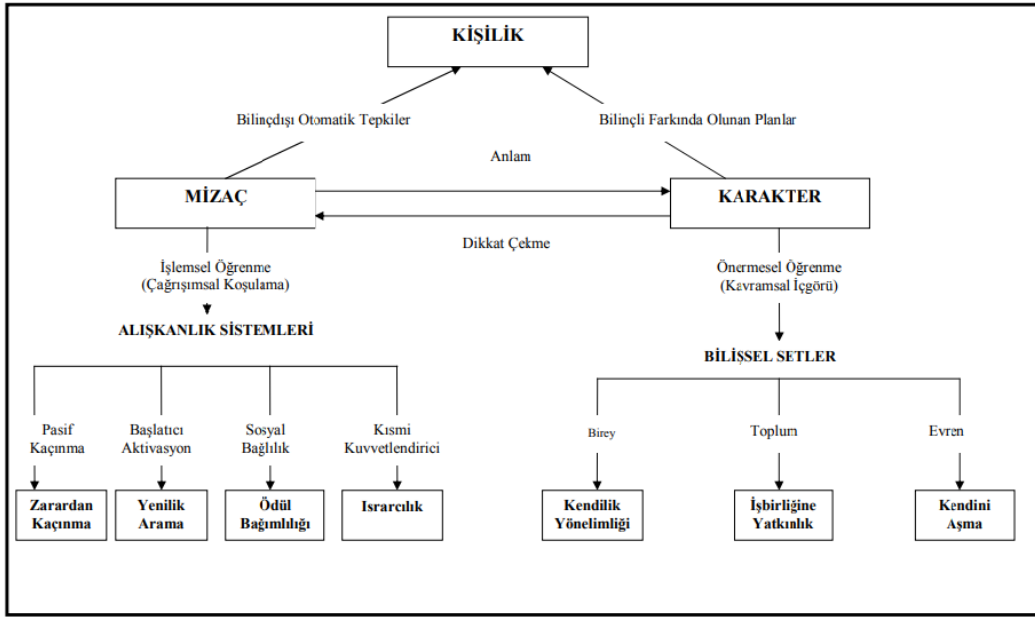
Kişilik kavramı: insanın iç ve dış dünyasının oluşturduğu, insanı diğerlerinden ayıran, aynı zamanda çelişki içermeyen ilişkiler şeklidir. Nyhus ve Pouns'un kişilik ile ilgili yorumlarına bakacak olursak bireyin davranışlarındaki dışa vurumun istikrarlı ve sabit olan farklılıkları ifade etmektedir (Yurdakul, 2019, s. 5-7).

Türk Dil Kurumuna göre kişilik kavramı kişinin öne çıkan belli başlı özellikleri iç dünyasının maneviyatının mahiyetinin tümüdür. Benzer şekilde açıklamak gerekirse kişiliği “Şahsiyet” kavramıyla ifade etmek mümkündür (Türk Dil Kurumu, 2019).

Kişilik bir kişiyi diğerlerinden ayıran özellikler bütünüdür. Kişinin tüm zamanlarını kapsar. Dünyü, bugünü, yarınlarıdır. Genetik faktörlerinde etkisi altında olan yetiştiği ortam coğrafya sosyoekonomik durum gibi birçok değişkenin harmanlanarak oluşturduğu bir kavramdır. Çocukluk çağlarıyla şekil almaya başlayan bireyin kişilik özellikleri ergenlikle yol alır. Yetişkinlik sürecinde kişiliği bireyin oturmuş olup ufak çaplı değişimler söz konusu olabilir (Uçkun & Üzümlü, 2018, s. 140).

Yapılan çalışmalara göre insan da var olan mizaç özelliklerini genetik bir yolla yani kalıtsal olarak kişiye aktarıldığı saptanmıştır. Bunun yanı sıra bu mizaç özellikleri, kişinin bilinç dışı öğrenimine etkilediği ve kişinin hayatının erken dönemlerinde varlığını hissettirerek gözle görünür bir şekilde etkisini sergilediği sonucuna varılmıştır (Bond, 2001, s. 264).

Şekil 2.1: Psikobiyolojik Kişilik Kuramı

Kaynak: H.Arkar (2004). Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramının Türk Örnekleminde Sınanması, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir, s. 5.

2.2.2. Kişilik Bozukluğu

Üç unsurun birleşimi ile oluşan karakterin oluşumunda; kişinin mizacı, kişinin sahip olduğu karakteri ve bireydeki zekâ düzeyi etkilidir. Kişinin mizacı, genetik faktörleri içerisinde barındırır. Sosyal yapısı içerisinde bulunduğu kültürün etkileri ile de karakteri oluşur. Bu iki unsuru düzene sokan ise zekâdır. Zekâyla sonradan öğrenilen ile doğuştan getirilen özellikler harmanlanır. Kişilik kavramının amacını açıklarken: hissetmek, aklını kullanarak düşünebilmek, kavrayabilmek ve bu çerçevede hedefe uygun davranabilmektir. Bu sebeple kişilik bozukluğunun kavramsal açıklanması sınırlılık arz etmektedir. Günümüzde kişilik bozukluklarında tanı koymak için International Classification of Disease (Uluslar Arası Hastalık Sınıflandırması) ile Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel El Kitabı olan The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM ve ICD) kullanılır (Sevi, 2009, s. 8).

2.2.3. Narsist Kişilik Yapısı

Narsist kişiliklerin belirgin ilk özellikleri, kendilerine besledikleri beğeni duygularıdır. Bu tarz kişilik sahipleri düşünce yapılarında benmerkezcidirler. Öncelikleri kendileridir bundan dolayı diğerlerinin yaşamlarıyla çok da

ilgilenmezler. Kişilerin hayatına karşı duyarsız kalmakla yetinmez kişilere kendi maruz bıraktıkları olaylara bile duyarsızdırlar (Gençtan, 2003, s. 254).

Tüm insanlar için beğenilme duygusu hoş bir şeyken, narsist kişiler için bu zorunluluktur. Takdir görmeleri zaruret arz eder ve bu sebep ile büyük bir çaba sarf ederler. Şayet bu çabaları karşılıksız kalırsa da bocalarlar. Büyük bir yanılgıya düşerler. Yaşanan bu yanılgı psikolojide “Narsist Yaralanma” kavramı ile ifade edilir. (Bolat & Ülker & Demir, 2016, s. 484).

Narsistler, özgürlüklerine bir hayli düşkünlüdürler. Bu yüzden görüşlerinde dış dünyadan gelebilecek müdahalelere çok açık olmadıklarından insanların etkisi altında çok da fazla kalmazlar. Konular üzerinde hâkimiyeti sevdikleri için iş dünyasında narsistler gayet başarılıdırlar. Gurur duyguları fazla olduğundan onlar için esas olan takdir edilmektir, bu yüzden de başarı bu isteğin beraberinde gelir (Ulusal, 2019, s. 31).

Narsistik kişilik bozukluğunda var olan ahlaki özellikler maddeler halinde sıralanacak olursa:

- Üstünlük bendedir düşüncesi hâkimdir. Büyüklenme eğilimi vardır ve onun göstermiş olduğu başarılar son derece önemli ve kıymetlidir. Yetenekleri de çok mühim ve mükemmeldir.
- Çevresinde olmasını istediği kişiler ona hayranlık duygusu beslemelidir.
- Sevgiyi, başarıyı isterler; güzelliği, zekâyı severler. Fakat bu istek ve sevgileri aşırı sonsuz olacak biçimdedir.
- Olduğu yere kendini ait hissetmez, o her zaman için daha iyisine layıktır. Ve muhatap olup anlaşılabileceği kişilerin de üst konumlarda olması gerektiğine inanır.
- Kendisine karşı takınılan tutum ve davranışların ayrıcalıklı olması gerektiğini düşünür, bu onun en doğal hakkıdır.
- Çevresindeki kişilerle iletişim kurması için bir çıkarı olmalı ve çıkar için diğerlerinin, yerine göre kullanılmasında mahsur yoktur.

- Empati duygusundan yoksundurlar, önemli olan kendi istek ve arzuları olduğundan karşılarındaki insanların ne istedikleri ne de düşündükleri pek de bir anlam ifade etmez. Kendilerinden başkasına duyarlı davranamazlar.
- Her şeyin en iyisini güzelini isterlerken kendisinden daha iyi durumda olanları kıskanırlar. Fakat buna rağmen kendisinin kıskanıldığı düşüncesine sahiptirler.
- Saygı duygusundan da yoksun olup kendilerinin tenkit edilmesinden hoşlanmazlar. Böyle bir durumla karşı karşıya kaldıklarında da tepkileri sert olur (Kocagöz Uzun, 2019, s. 27-28).

2.3. Din ve Değer Eğitimi

Bu bölümde din ve değer eğitiminin, narsisizm üzerindeki etkisini incelemekten ve bu iki unsurun birbiriyle mukayesesi yapılmadan önce din ve değer eğitimin niteliği hakkında bilgi verilecektir. Dini, temel bileşenleri olan Kur'an ve sünnet ışığında ele alırken değer eğitiminin kavramsal çerçevede incelemesini yaptıktan sonra dinin değer eğitimi üzerindeki etkisine de değinilmiştir.

2.3.1. Din

Din tanımı incelendiğinde kavramsal çerçevede Arapça ve Latince anlamları ayrı ayrı ele alınmıştır. Din; Arapçada yol, hüküm, mükâfat, itaat, hesap verme, saltanat, mülk, adet, baş eğmek, ferman, hal, kaza, tedvir, takva, ma'siyet demektir. Latince (religare'den religio) ise bağlanmak ve cemaat manalarına gelmektedir. Latince religio kelimesi Tanrı'ya karşı hürmetle karışık bir bağlılık ifade etmektedir (Arslantürk, 2015, s. 43).

Diyanet İşleri Başkanlığı yayınladığı Temel Bilgiler Kitabına göre din kavramı; yaratıcı ile kulları, kullar ile evreni, kullar ile kulları arasındaki ilişkiyi düzenleyerek yaşama bir mana katma ve bu mana doğrultusunda yön vermektir. Din: İlahı iman etme ve kulluk vazifesini yerine getirmektir. Allah tarafından seçilen Hz. Peygamberlerin insanları doğru yola iletmek için akli dengesi yerinde olanları kendi iradeleri ile seçtiklerinden sorumlu tutan, dünya ve ahiret mutluluğunu gaye edinen kuralların tümüdür. İnsan din ile varlığının gayesini,

kendisinin niteliğini, kişinin yaratıcısına ve diğer yarattıklarına sorumluluklarını ifade eden öğretileri içerir. Yaratıcının kullarından istediği rol haritası istenilen yaşam şeklidir. Yerine getirilmesi ifade edilen kuralların bütünü olduğu gibi sakınılması, yapılması yasak olan ilkelerinde tümünü ifade eder (Aydın, 2013, s. 13).

İslâm kaynaklarına göre din, yapılan işin karşılığı, cezası veya mükâfatıdır. Bunun yanı sıra mezhep yani gidişat, izlenilen, sürülen yol, şariat Allah'ın kanunları, itaat, ibadet anlamları vardır. Din kavramı İslâmi âlimlere göre teslimiyetten geçer ve bu yolda hizmet etmeyi kapsar. Alimlerin kavramı tanımlarken baz aldıkları ölçüt İslam'ın kriterleridir (DİA, 1994, s. 313-314). Din: aşkın, her şeye gücü yeten varlığa iman ederek, ona bağlanarak, tapınılarak benimsenen kaidelerin tümüdür (Peker, 2008, s. 31).

Dinin asıl gayesi aşkın bir varlığa bağlanmaktır. Bir bağlılığın din olarak atfedilebilmesi için bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özelliklerin bazıları şu şekildedir:

“1) Tabiatüstü varlıklara (Tanrılara) inanç

2) Kutsal ve kutsal olmayan şeyler arasında bir ayırıcı alamet

3) Kutsal şeyler üzerinde odaklanan dini ayin ve merasim işleri

4) Tanrılar tarafından teyit edildiğine inanılan bir ahlaki kanunname

5)Kutsal şeylerin mevcudiyetinde ve dini ayin- merasimlerin uygulanması sırasında ortaya çıkmaya vesile olan ve tasavvurda Tanrılarla bağlı olan karakteristik dini duygular (korku, sır duygusu, günahkârlık duygusu tapınma gibi)”
(Alston, 1970, s.167).

Din kavramının Batılı araştırmacılara göre ele alacak olursak, W. James kelimenin anlamını iki yönlü ele almıştır. Bireysel yönüyle din, kurumsal açıdan din şeklinde kategorize edilmiştir. Din, tek bir şeyi ifade etmeyen ortaklaşa üretilen bir ürünlerin tezahürüdür. Dinde kişinin iç dünyasında inancı, iman, ibadetleri, duası bireysel boyutunu oluştururken toplu yapılan ayinler kilisenin işlevleri kurumsal boyutudur. Kişiler sayısız olan şeylerden bazılarına iman etmekle kendilerini daha güzel hissedecekleri, öylesine var olan duygularına böylece anlam yükleyebilecekleri için dini benimserler. Din kavramı kişilerin tecrübelerinin şekil bulmuş halidir (Horozcu, 2004, s. 24-26).

Sigmund Freud dini tanımlarken evreninin olumsuz zor koşulları karşısında insanın aciz kalmasının yetersiz oluşunun sonucuna bağlar. Nasıl ki yaşamının ilk dönemlerinde yetişkin olmadan önce ebeveyne ihtiyaç hissediyorsa ilerleyen yaşlarında da tıpkı bu ihtiyaçları gibi aşkın bir varlığa inanmayı da ihtiyaç olarak hisseder. İşte Freud' a göre din, bu çocuğun güç ihtiyacının ilerleyen zamanlarda da mevcut olmasının ve bu gereksiniminin de bir yanılma yoluyla Tanrı'ya bağlamasının sonucudur (Köse, 2005, s. 119-121).

Victor Frankl'a göre din kavramı, eşitlik tarzı bir yaklaşım benimsemiş herhangi bir inancın başka bir inançtan üstün olmamasıdır. Din, dil gibi her biri kendine özgü üstün olamayan, biriciktir. Kişiye yol gösteren kılavuz, anlam, mana alemindeki yolculukta; yol gösterici unsur, günümüz insanının yalnızlık içerisinde kalmasının yegâne nedeni bu kılavuzdan uzaklaşmış olmalarıdır (Frankl, 1999, s. 87-88).

2.3.2. Kur'an-ı Kerim ve Sünnet

Kur'ân, Allah tarafından son din olarak gönderilen İslâm'ın ilahi kitabıdır. Kur'an-ı Kerim yirmi üç yıllık bir sürede peyderpey indirilmiş olup Hz. Muhammed'e gönderilen kutsal kitaptır. Hz. Hz. Peygamber'in görevi insanlara Kur'an-ı Kerim'i tebliğ etmek ve onu söz ve fiilleriyle beyanıdır. Kur'an-ı Kerim'de 6236 ayet mevcuttur. Ayetlerin bir araya gelerek oluşturduğu sûre sayısı ise 114 tür. Kitabın ilk sûresini Fatiha Sûresi oluştururken son sûre Nas Sûresidir. Kendine has bir dili vardır ve diğer kitaplarla kıyaslama yapılamayacak boyutta kusursuzdur. Kur'an-ı Kerim 610 yılında indirilmeye başlamış olup tüm çağlarda karşılaşılabilecek sorunlara cevap verebilecek niteliktedir. Kur'an-ı Kerim sadece ahlak kuralları, iman esasları ve amellerden ibaret değildir. Matematikten fiziğe, biyolojiye, astrolojiye ve daha birçok bilime değinir (Baltacı, 2019, s. 40).

İslam dininin esaslarının temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. İslam toplumunda tâbi olunması gereken kurallar bütünü Kur'an-ı Kerim'de yer alır. Müslümanların dünyevi işleri için de ahiretleri için de her durumda başvurdukları rehber Kur'an'dır. Bu sebeple aslında Kur'an-ı Kerim Müslümanların kişilerle olduğu gibi devletle olan münasebetini de belirleyen ölçütler sunar (Kazıcı, 2013, s. 40-41).

Kur'an-ı Kerim'den sonra şüphesiz İslam dininin ikinci kaynağı sünnettir. Sünnet, Hz. Peygamber'in sözlerinin yanı sıra fiillerine ve takrirlerine verilen isimdir. Hz. Peygamber'in sünnetinin kaynağı, Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e karşı gelenin sapıklığa düşmüş olacağı vurgulanarak Hz. Peygamber'in sözlerinin ehemmiyeti ifade edilmiştir (Baltacı, 2019, s. 40).

Sünnet, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmakta güçlük çekilen hususlarına açıklık getirir. Sünnet, Kur'an'ın açıklayıcısıdır. Örnek, yol gösterici olan Hz. Peygamber devlet liderliğinden öğretmenliğe, askeri idare etmeden kadılığa birçok hususta onda insanlar için örnek vardır. Gerek bireysel gerek toplumsal dinin açıklamasını sünneti ile gerçekleştirmiştir. Bu yüzdendir ki sadece dini meseleler üzerine değil, dünya işlerini düzene koymak için de rehber olarak Müslümanlar Hz. Peygamber'in sünnetine başvurmuşlardır. Hz. Peygamber'in Medine'de bulunan mescidi de birçok sorunu çözüme kavuşturulduğu bir yerdir. Bu mescitte sadece din değil siyasetten eğitime, sosyal yaşantıdan okul görevine kadar çok yönlü bir hizmet sunulmuştur. Hz. Peygamber'in sünneti her konuda olduğu gibi ahlaki boyutta da Müslümanlara yol göstermiştir (Kazıcı, 2013, s. 41-42).

2.3.3. Değer Eğitimi Nedir?

Değer kavramı, TDK sözlüğüne göre aşağıda belirtildiği şekilde yer alır:

- Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyun ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir(I), kıymet.
- Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı; kıymet, paha, valör;
- Üstün nitelik, meziyet; kıymet,
- Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse,
- Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.
- Uğrunda belli bir bedel ödenecek veya belli bir zahmet göze alınacak nicelik veya nitelikte olan (TDK, 2024).

Schwartz'a göre değer kavramı; devlet yöneticileri, yasa çıkarıcılar veya kişiler gibi sosyal bir etkidir. Kişi davranış sergilerken karar vermesinde etkin olan güç durumları yorumlamada yol gösterici unsurdur (Schwartz, 1999, s. 25). Schwartz; istisna koşullar dışında, önemleri birbirinden farklı olan, davranış ve

tutumların şekillenmesinde aynı zamanda yorumlanmasında yol gösteren, istenen tutumlara olan inancı ifade ettiği gibi bu inancı karşılayan kavramları da kapsar (Schwartz, 1994, s.2).

Çocuğa din ve değer eğitimi verilirken bilinmesi gereken özellikler vardır ve bu özellikler dikkate alınarak değer eğitimi verilmelidir. Bu özellikler; çocuğun dini gelişim özellikleri, çocuğun ahlaki gelişim özellikleridir (Aybey,2023, s. 3970-3973).

Tablo 2.2: Schwartz’a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Değer Alanı ve Açıklaması	Örnek Değerler	Kaynak
Güç (Power): Sosyal kurum ve prestij kaynaklar ve insanlar üzerinde kontrol ve tahakküm	Sosyal güç, otorite, refah	Etkileşim Grubu
Başarı (Achievement): Sosyal standartlarda yeterli bireysel başarıyı gösterebilmek	Başarılı, becerikli, hırslı, etkili	Etkileşim Grubu
Hazcılık (Hedonism): Zevk ve duyuların kişisel doyumunu	Hazcılık, zevk alma, kendi rahatına düşkünlük	Organizma
Yenilikçilik (Stimulation): Heyecan duyma, yaşama meydan okuma ve yenilik arayışı	Cesur, renkli ve heyecan verici yaşam	Organizma
Özerklik (Self – Direction): Seçme, ortaya koyma ve ifade etmede bağımsız düşünce ve davranış	Özgürlük, bağımsızlık, yaratıcılık	Organizma
Hümanizm (Universalism): Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, insanların ve doğanın refahını gözetme	Geniş görüşlü, toplumsal adalet, eşitlik, çevreyi koruma	Etkileşim Grubu
Yardımseverlik (Benevolence): Çevredeki kişilerin refahını gözetme ve koruma	Yardımsever, onurlu, affedici, sadık, sorumlu	Organizma
Geleneksellik (Tradition): Dinin veya geleneksel kültürün birtakım gelenek ve göreneklerini kabul etme, bağlanma ve saygı gösterme	Alçakgönüllü, dindar, yaşamda kendine düşen payı kabul etme	Organizma
Uyumluluk (Conformity): Toplumsal kural ve beklentilere aykırı davranılmaması, başkalarının rahatsız edilmesi veya zarar verme gibi sonuçlara yol açacak davranış ve eğilimlerin sınırlandırılması	İtaatkarlık, kibarlık, aileye ve yaşlılara saygılı olma	Organizma
Güvenlik (Security): Toplumun, ilişkilerin ve bireyin kendisinin güvenliği, huzuru ve istikrarı	Ulusal güvenlik, toplumsal düzen	Etkileşim Grubu

Kaynak: Schwartz, S. H. (1994). Are the Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values. Journal for Social Issues, 50(4), s.22.

Schwartz burada 19 değer varlığından bahseder fakat tablodan da anlaşılacağı üzere 10 değer altında sınıflandırır. Bunun nedeni bazı değerlerin kendi içerisinde de gruplanmış olmasıdır. Bariz bir ayırım söz konusu

olmadığından da tabloda 10 değer sıralaması görülmektedir (Yorulmaz,2017, s.74).

Bu değerlerin bir kısmı birbirini desteklerken bir kısmı birbirinin zıddıdır. Bazı değerlerin kendi aralarında bir uyum söz konusu iken bazılarının arasında çatışma söz konusudur. Örnek ile açıklayacak olursak yardım etmek güzel bir değer iken başarılı olmakla çelişebilir buna karşın aynı değerın güç değeri ile daha destekleyici bir etkileşimi mevcuttur (Morsümbül,2014, s.142).

Tablo 2.3: Reach'a Göre Değerlerin Sınıflandırılması

Amaç (son) değerler	Aracı(yardımcı) değerler
Rahat yaşam	Bağımsız olmak
Başarılı olma	Bağışlayıcı olmak
Barış içinde dünya	Cesaretli Olmak
Bilgelik	Dürüst
Eşitlik	Geniş görüşlü
Dini olgunluk	Entelektüel
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecanlı yaşam	Kendine kontrol etme
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim olma
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek Dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Aile güvenliği	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsever
Zevk	Yaratıcı olma

Kaynak: M. Rokeach. (1974). Change and Stability in American Values Systems, 1968-1971. The Public Opinion Quarterly, 38(2), 222-238.

Mehmet Zeki AYDIN ve Şebnem AKYOL GÜRLER okulda değerler eğitimi adlı kitabında değerleri aşağıdaki şekilde sıralamıştır.

Tablo 2.4: Değerler Listesi

Adalet	Ağırbaşlılık
Aile kurunu ve birliğine önem verme	Akrabalarla Geçim
Alçak gönüllülük	Azimli olma
Bağımsızlık	Bağışlama
Barış	Bayrağa ve İstiklal Marşı'na saygı
Bilimsellik	Bilgelik, hikmet sahibi olma
Bilinçli olmak	Cesaret ve liderlik
Cömertlik	Çalışkanlık
Çevreye duyarlılık	Dayanışma
Dengeli yaşamak, ölçülülük	Diğerkamlık
Doğruluk, dürüstlük	Doğruluk
Duyarlılık	Dürüstlük
Edepli olma	Emaneti koruma
Estetiklik, yaptığı işi güzel yapma	Fedakârlık
Gazilik	Görev bilinci
Görgülü olma	Güvenilirlik
Hakikat sevgisi	Hakseverlik
Haya	Hayvan severlik
Hediyeleşme	Hoşgörü
İffet	İleri görüşlülük
İnançlara saygı	İnsaf
İyi niyet	İyilik yapmak, iyilikseverlik
İyimserlik	Kadirşinaslık
Kanaat	Kardeşlik
Komşularla geçim	Kötülük ve yanlışlara duyarlı olma
Kültürel mirasa sahip çıkma	Merhamet, şefkat
Minnet, teşekkür etme	Misafirperverlik
Mürüvvet	Namuslu olma
Nezaket, nazık olma	Onurlu olma
Özdenetim	Özgüven
Paylaşımçı olma	Sabır
Sadelik	Sağlıklı olmaya önem verme
Samimiyet	Saygı
Selamlaşma	Sevecenlik, güler yüzlü olma
Sevgi	Sorumluluk
Sözünde Durma	Şehitlik
Şükür	Tarihsel mirasa duyarlılık
Tatlı dilli olma	Temizlik
Tutumluluk	Uyumlu olma
Vatanseverlik	Vefa
Yardımseverlik	Yumuşak huylu olma

Kaynak: M.Z. Aydın&Ş.A. Gürlü (2020). *Okulda Değerler Eğitimi*. İstanbul: Nobel yayınları, s.65-66.

Değer eğitiminden bahsederken etik kavramına da değinmek gerekir. Bir davranışın tutumun doğruluğu, yanlışlığında rehber olan şey etik davranış bilincidir. Kavram köken olarak Yunancaya dayanır. Kavram “ethos” olarak Yunancada karşımıza çıkar. Dilimizde ise ahlak karakter gibi anlamları karşılar (Uğurlu, 2011, s. 43).

Bir olayın sadece kendinin doğruluğunu yanlışlığını ortaya koymakla sınırlı kalmayıp bir olayın sonucunda hissedilecek duygunun ne olduğu hakkında da etik karar verir. Bunlarla birlikte olaya karşısındaki tepkiyi de etik belirler. Misal bir davranışta bulunulduğunda o davranıştan utanma sıkılma duygusunun belirmesinde etkili rol oynayan unsur, etiktir. Hangi hatanın affı olur, nelerin geri dönüşü olmaz, tutum olduğunu da yine etik belirleyici unsurdur. Kişilerin davranışsal tepkilerine yön verdiği gibi duygusal tepkilerine de yön verir. Tutumların genel ölçüsünü belirler (Badiou, 2004, s.1).

2.3.4. Değer Eğitiminin Önemi Nedir?

İnsan sosyal bir varlıktır, birlikle yaşam sürer. Bu birlikteliğin sağlıklı huzurlu mutlu olabilmesi için bazı kurallar ile düzen kurulması gerekir. Bireyleri birlikte yaşamaya sevk eden olanak sağlayan unsurların başında değer ve yasalar gelir. Fakat düzenin sağlanması sadece kurallar ile mümkün değildir; kurallar, insani ilişkilerde düzenin sağlanmasında yetersiz kalır. Kuralların yanı sıra ortaklaşa benimsenen değer, gelenek görenek gibi unsurlara ihtiyaç vardır. İnsani değer olmadan, birlikte yaşamın huzur vermesi mümkün değildir. Birçok değer yasa gereği değil insani olarak bireylerin benimsedikleri kurallardır. Yardım severlik, hoşgörü, saygı gibi değerler yazılı bir kanunla değil değer kapsamında içselleştirilir. Bir toplumun mutluluğu ve kendi içerisindeki ilişkileri o toplumdaki bireylerin kişisel ve aynı zamanda toplumun genelinde toplumsal olarak değerlere sahip olması ile sağlıklı yürür (Yörükoğlu, 1983, s.167).

Düzenin yürütülmesi toplumların ayakta kalması için yasaların gerekliliği kadar değerlere de ihtiyaç vardır ve toplumun varlığını sürdürebilmesi için zorunluluktur. Son zamanlarda artış gösteren şiddet olayları, aileler içerisinde görülen sorunların artışı, ailelerin dağılmalarındaki artış, suç oranlarındaki artış, zorbalığın, toplumsal huzurun bozulmasının değerler eğitiminin önemini gözler önüne sermektedir. Okullarda artan şiddet vakalarının en önemli nedenlerinden

biri olan sosyal medya ile de modern kültüre uyum sağlayan gençlerin değerlerinden uzaklaşmasıdır. Bu yozlaşma ile gençlerimiz yanlış davranışlar sergileyebilmektedir. Batının uzun süre karşı karşıya kaldığı bu durum ile bizler yakın zamanlarda tanışmış olsak da aynı tehlike ile karşı karşıya kalmış durumdayız. İşte bu ahlak yoksunluğunun, ahlâken çöküntü yaşamının en önemli sebebi değerlerden uzaklaşmış olmamızdır. Son zamanlarda değer eğitimi ile ilgili araştırmaların artış sebeplerinden biri de gündelik hayatta varlığını sürdüren insanın yaşamdaki gayesine uygun mutluluğu tadacak bir anlam arayışının olması ve yoksunluğunu hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Değerlerden yoksun kalmak bazen ruhsal problemler şeklinde kendisini gösterirken bazen de toplum içerisindeki bireylerin aralarındaki uyumsuzluk, çatışma şeklinde kendisini gösterir (Aydın & Gürler, 2020, s. 16).

2.3.5. Değer Eğitiminin Amacı Nedir?

Değerlerin öğreniminde öncelik hangi değerlerin verileceğidir. Değerler belirlenirken değiştirilmek için hedef alınan değerlerin ne olduğu önemlidir. İstenilen değerler belirlendikten sonra davranışa dönüşebilmesi için yol ve yöntem gereklidir (Yaman, 2016, s. 18). Değer eğitiminin gayesi bireye lazım olacak bilişsel ve psikolojik değer ihtiyaçlarının yanı sıra sosyal ihtiyaçlarını da cevaplayacak değerlerin çocuk yaşlarda kazandırılmasıdır. İnsan olmanın gerekliliği olan temel değerlerin kazandırılmasını, bireyin kendisi ile etrafı ile barışık olabilmesini, toplumun düzenini korunmasını sağlar. Bireyin içerisinde barındırdığı çocukta mevcut olan en güzel yanlarını meydana çıkarmak, insanı en iyi olma yolunda yardıma bulunmak, çocuğun her yönden gelişimini sağlamaktır. Sadece çocuğu bireysel koruma altına almakla sınırlı kalmaz aynı zamanda toplumun ahlakını koruma altına alır. Toplumu kötü ahlak öğretilerinden korumanın yanı sıra güzel ahlaki öğretilerin benimsetilmesinde de etkilidir. Eğitimin yegâne amacı kişiyi bireyin kendisi için, yaşadığı topluma ve milletine değerlere sahip bireyler yetiştirmektir. Bir milletin ilerlemesinin temel şartı da sahip olduğu değerleri yaşatması ile mümkündür (Aydın& Gürler, 2020, s. 15).

2.3.6. Farklı İnanışlara Göre Değerler

- Uzak doğu değerleri: Toplumda var olan öncelikler değerlerin oluşumunda etkilidir. Toplum tarafından kabul gören değerlerin niteliği toplumların

şekillenmesinde önemlidir. Hinduların değerlerine göre ‘Ölüm ötesi’ ve ‘ikinci hayat’ inancı hakimdir. Bu sebeple Hindular dünyayı terk etmiş gibi yaşarlar. Çin’de Budizm ve Taoizm tesiri vardır (Tarhan, 2021, s. 26).

- Taoizm inancında Konfüçyüs öğretileri dinin önemli bir kısmını oluşturur. Konfüçyüs bir ahlak öğretmeni niteliğindedir. Bu öğreti toplumun ahlaki değerlerle şekillenmesini sağlamış ve ideal insanın tasvirinin çizilmesine katkıda bulunmuştur. İdeal insan Konfüçyüs’a göre; bilge, hür, saygılı, alçak gönüllü, disiplinli, tedbirli, temkinlidir. İdeal insan aynı zamanda kendisine yapılmasını istemediği bir şeyi bir başkasına yapmaktan kaçınır (Fettahoğlu, 2004, s. 321).
- Budizm ve Hinduizm: Budizm Hinduizm’e tepkidir. Çin’de kapalı kültür hakimdir. Dışa kapalı olmaları bu ülkenin uzun süre dağılmadan varlıklarını sürdürmelerinde etkili olmuştur. Çinliler aile kurumuna önem vermişlerdir. Aile ye itaatle devlete itaati eş değer tutmuşlar. Kendi içlerinde “Ying” ve “Yang”ın mücadelesi ile mutluluğa ulaşmaya çalışmışlardır. Hinduizm de ise öncelik ikinci hayattır. İnsan kötü olarak dünyaya gelir bu yüzden ceza ile kefarete ödemelidir (Tarhan, 2021, s. 27-28).
- Antik çağ değerleri: Bu çağda çok tanrılı dinlerin hakimiyeti mevcuttur. Kast sistemi vardır. Kölelik doğuştan gelen bir sınıftır. Hindistan’da kölelik sisteminden insanların diğer uluslara göre daha az tepki vermelerinin nedeni reenkarnasyon inancıdır. Bu inanç ile insanlar mevcut konumlarını kendi davranışlarına bağlarlar. Birey iradesiyle yaptıklarının bedelini ulaşır. Olduğu konum davranışlarının veya yaptıklarının sonucudur. Oldukları konumdan memnundurlar, öldüklerinde tekrar dünyaya geleceklerine ve bir üst statüye sahip olacaklarına inanırlar. Oldukları konumun hakkını verir sorgulamazlar. Bir sonraki karmada iyi karşılanmak için bu hayatlarında iyi olmaları gerekir (Taş & Günay, 2015, s. 144-145).
- Yahudilikte değerler: Yahudilikte seçilmiş ırk olma inancı vardır. Bu bakımdan narsisizm ile bir toplumun kendisini üstün, seçilmiş olarak görmesi benzer bir özelliktir. Bu topluluk kendilerini üstün görmeleri nedeni ile diğer milletleri küçümsemişlerdir. Bu üstünlüğün nedenini;

tanrının onları seçmesindeki gaye, tarihi bir misyonun bu ırka verilmiş olmasıdır. Seçilmişlik beraberinde Yahudilere sorumluluklar da yüklemiştir. Bu sorumluluklar; tanrının nizamını koruma altına almak, yasaları yerine getirmektir (Aydın, 2018, s. 328-329).

Yahudilikte yer alan emirler bu inanç sisteminin değerleri hakkında bilgi vermektedir. Yahudiliğin ilk 10 emri:

- 1) Allah'ın varlığına ve bir olduğuna iman
- 2) Puta tapmamak, put yapmamak
- 3) Gereksiz yere Allah'ın isimlerini anmamak
- 4) Cumartesi gününün kutsal olduğuna saygı duymak, o gün hiç bir şey yapmamak
- 5) Anne ve babaya saygılı olmak
- 6) Öldürmemek
- 7) Zina yapmamak
- 8) Çalmamak
- 9) Yalancı şahitlik yapmamak
- 10) Kimsenin evine, barkına, öküzüne, eşeğine, karısına, hizmetçisine kısaca malına ve canına göz dikmemek (Sarıkçıoğlu, 2016,s. 219).

- Hristiyanlıkta değerler: Tanrı sevgisi mutlaktır ve hiçbir şey bu sevginin üzerinde değildir. Hem insanlar arası hem de kullar arasında sevgi mühimdir. Hristiyanlıkta düşmana bile sevgi ile yaklaşılmalıdır. Hristiyanlara dua ile gökte bulunan Babalarının oğulları olunacağı vaat edilir (Taşpınar, 2017, s.128). Hristiyanlığa göre Adem'in işlediği ilk günahın bedeli ölümdür ve tüm insanlığı kuşatmıştır. Bu yüzden felaket ve belalar ortaya çıkmış olup tüm inşaları kapsamıştır (Aydın, 2018, s. 397).

3. DİN VE DEĞER EĞİTİMİNİN NARSİZME YAKLAŞIMI

Bu bölümde din ve değer eğitimi ve narsisizm konularının işlenmesinin ardından bu iki unsurun narsisizm ile olan ilişkisi, yaklaşımı etkisi üzerinde durulmuştur. Dinin büyük bir kısmını oluşturan Kur'an' da narsisizmden bahsediliş şekli ile Hz. Peygamberimizin sünnetinde narsisizmin yer alış şekli ele alınmıştır. Kur'an'da narsisizm kavramı incelenirken ayetler mercek altına alınmıştır. Hz. Peygamberimizin narsisizm konusundaki tavrını inceleyebilmek için de hadisler üzerinde durulmuştur. Değer eğitiminde narsist kişiliğin davranışlara ne gibi etkide bulunduğu incelenmiştir. Son olarak bu narsist davranışların üzerindeki değer eğitiminin rolüne değinilmiştir.

3.1. Kur'an-ı Kerim'de Narsisizm

Kuran-ı Kerim'de narsisizm kavramı kelime olarak yer almasa da narsistik kişilik özelliklerine yer verilmiş olup, narsist kişilere karşı dinin tutumu ve Allah katındaki konumu Kur'an'da farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Bunların ilki, Riya kelimesidir. Riya aslında gerçekte var olmadığı şey gibi kendini göstermek, bir marka, bir isim uğruna gösterişte bulunmaktır. Bir diğer ifade ise "çah" kelimesidir. Bu kelime ile ifade edilen anlam; makam, şan, şöhrettir. Narsist özelliklere karşılık gelebilecek olan Kur'an'da geçen diğer kelime "ucb" olup kendini beğenip böbürlenmek üstün görmek demektir. Kur'an'da birçok kez üzerinde durulan bir diğer kavram ise kibirdir. Kibir, kelime olarak kendini diğerlerine göre daha üstün ve en iyi olarak görmektir. Bir diğer ifade şekli istiğnadır. İstiğna ise "Kendini her şeye gücü yeter olarak görmek." yaratıcıda dâhil hiçbir şeye ihtiyaç duymamaktır (Özel, 2013, s. 256-257). Kur'an'da yer alan ve eleştirilen bir diğer kavram ise gururdur.

3.1.1. Kıssalarda Narsisizm

Kıssa, Arapçadaki "kassa" kelimesinden türetilmiş bir isim olup anlamı sürülen izdir. Fiil olarak takip etmek, iz sürmek anlamları vardır. Lisanül Arab ve benzer Arapça lügatlardan kaynak göstermek gerekir (Batar, 2016, s. 86).

İnsana kılavuzluk ederken Kur'an-ı Kerim'in kullandığı birçok yol, yöntem vardır. Bu yöntemlerin en belirgin olanlarından biri kıssalarla öğretimdir. Aynı

zamanda bu değerlerin öğretilmesinde de başvurulan yöntemlerin başında gelir (Alan, 2014, s. 66).

Kıssalarla öğretim, Kur'an'ın kullandığı hikâyeye dayalı anlatım türüdür. Bu anlatım türünde öyküleme yöntemi kullanılır. Amaç tarihi bir bilgi vermekten ziyade ibret alınması için aktarılan dramatik öykülerdir (Batar, 2016, s. 83).

Kur'an'ı Kerim'e göre Allah (c.c) tüm kâinattaki varlıklar arasında en güzeli, en şerefli olarak âdemoğlunu yaratmıştır. Kur'an, insana diğer canlılardan farklı bir anlam yüklemiş olup ona ayrı bir değer vermiştir (Tin, 95/4). Bu yüzden de insan yeryüzünde kendi haline bırakılmamıştır. Ayette bu değer soruyla hissettirilir. İnsanın başboş, kendi haline bırakılıp bırakılmayacağını? Yoksa böyle bir yanılgıya mı düştükleri, sorusuna yönlendirilirler. (Bakara, 2/30).

Kur'an'da büyülenmeye değinen kıssalar için İblis kıssası örnek verilebilir. Hz. Adem'e secde emri geldiğinde İblis hariç hepsinin bu emre uyduğu, secde ettiği ifade edilir (A'raf, 7/11). İblis, Adem'e secde etmediği gibi kendini büyük görüp çamurdan yaratılmış olana secde etmeyeceğini söyleyerek insanı küçümsemiştir. Ayetin devamında ise bu yaptığının karşılığında iblis ve ona uyanların yerinin cehennem olduğu ifade edilmiştir (İsra, 17/61-63).

Kur'an'daki örneklerden biri de serveti ile gösterişe kapılıp Allah'ın verdiği nimetlere şükürünü unutup servetini kendi bilgisi ile kazandığı iddiasında bulunan Karun'un kıssasıdır. Ayette ilim sahiplerinin, bu serveti arzulayanları uyardığı da yer alır. Alimler, bu durumun arzu edilecek bir durum olmadığını asıl gayenin Allah'ın rızası olduğunu ve mükâfatını da Allah'ın vereceğini ifade etmişlerdir. Sûrede bu servet budalalığına kapılan Karun'un bu davranışına karşılık cezalandırıldığı evinin barkının da yerle bir edildiği anlatılır (Kasas, 28/76-81).

Hz. Musa ve Firavun kıssasında ise hükümler olan Firavun üstünlük tasladığı gibi halkı da gruplara ayırmıştır. Ayırdığı gruplardan birinde erkek çocuklarını öldürtmüştür. Bu yüzden de Kur'an'da bahsedilirken huzuru güvenliği bozan kişi olarak nitelendirilmiştir. (Kasas, 28/4).

Hz. İbrahim kıssasında Nemrut iktidar gücüne güvenip yaratmanın da öldürmenin de kendisine mahsus olduğu iddiasında bulunur. Buna karşılık Hz.

İbrahim güneşin doğuş yönünü değiştirmesini isteyince cevap veremez. Bu olayın sonunda da kuranı kerim Firavunun cevapsız kalışını Allah'ın zalimlere yol gösterici olmadığı ifadesiyle açıklamıştır (Bakara, 2/258).

3.1.2. Sûrelerde Narsisizm

Kur'an insanın yaratılanlar içerisinde en güzeli olduğundan güzel olarak yaratıldığından bahseder (Tin, 95/4). Fakat buna karşın insanın her şeye güç yetirmesi mümkün değildir. Kusursuz olan Allah gibi ne yaratma ne de dağlarla yarışabilecek bir güce sahip değildir. İşte bu yüzden yeryüzünde böbürlenerek gezmemesi emredilir (İsra, 17/37).

Narsisimin bir karakter yapısı olduğu, davranışsal bir tutum olarak görüldüğü ve bu durumdan da insanın diğer davranışlarında olduğu gibi narsist davranış sergilediğinde özgür iradesiyle seçtiğinden dolayı kendisinin bundan sorumlu tutulacağını Kuran-ı Kerim'de üzerinde durulur. Bu özgür iradesi ile seçip yaptıklarına bizzat kendisi şahit tutulacaktır (Şems, 91/7).

İnsan acizdir, bu yüzden de gurura kapılmaması gerekir. Bir kişinin diğerlerine burun kıvrarak çalım atar bir vaziyette yürümesi eleştirilir. Bu kimseler Allah'ın sevmediği kişilerdir. Allah gururlanan kimseleri, kendini beğenmişlik yapanları sevmez (Lokman, 31/18).

İnsan birbirinden farklı yaratılmıştır, kimilerinin kimilerinden farklı yaratıldığı gibi derecelendirilmeleri de farklıdır; bu derecelendirme Allah katında da olacaktır. (İsra 17/21). Bu farklılığı belirleyenler amellerdir. Bu ameller Allah'tan başka ilah tanımama, anne babaya iyi davranarak, merhametle kol kanat germek, akrabalara, yolda olanlara, yoksul olanlara hakkını vermek, zinaya yaklaşmamak, dokunulmaz olan cana kıymamak, yetimin malına el sürmemek, ölçüde tartılı olmak, bilinmeyen şeylerin peşine düşmemektir (İsra, 17/22-36).

Dünyada bozgunculuk çıkaranların, ürünlere- nesillere ulaşacak şekilde zarar verenlerin, yok etmeye çalışanların Allah tarafından sevilmediği ifadesi yer alır. Allah'tan sakınılması emredildiğinde gurura kapılanların, kibirlenenlerin yeri ise cehennemdir (Bakara, 2/205-206).

İnsanların arkasından konuşan dedikoducular, kendisi kusursuzmuş diğer insanların kusurlarını arayanlar, parası toplayıp toplamakla yetinmeyip sürekli sayanlardan bahsedilirken “vay onların haline” ifadesi yer alır. Onların bu mal içerisinde hep yaşayabileceklerine inanmalarının bir yanılgı olduğunu ayette anlatır (Hümeze, 104/1-3).

Kur'an'a göre çoklukla övünmenin boş bir oyalanma bu çokluk mal olabilir, mülk olabilir ama tümü boşa bir oyalanmadır. Bu oyalanma vakti kabre kadardır, sonrasında her şey anlaşılacaktır (Tekasür, 102/1-5).

3.2. Hadislerde Narsisizm

İslam dininin ana kaynağı Kur'an'ı Kerim'dir. Akabinde gelen bir diğer önemli kaynağı ise hadistir. Narsist bireylerin gösterdiği tutumların aksine Hz. Muhammed (SAV) hayatında hiçbir zaman onların sahip olduğu ahlaki özellikleri benimsememiş, onların takındığı davranışları sergilememiştir. O, Hz. Peygamber olarak toplumda kabul görmesine rağmen kendi işini kendisi üstlenmiş, insanlardan yardım beklememiş, insanların onun karşısında el pençe durmaları ayakta beklemeleri vs. davranışları istememiştir. Onun bu alçak gönüllülüğünden, insanlarla iç içe oluşundan, kendini büyük görmeyişinden onu dışardan görenlerin bir Hz. Peygamber olduğunu fark etmelerinin mümkünatı yoktur. Çünkü o da diğer insanlar gibi sıradan davranışlar sergilerdi (Kocagöz Uzun, 2019, s. 51).

Hz. Muhammed (SAV) kalbinde zerre kadar bile kibre sahip olan birisinin cennete giremeyeceğini ifade etmiştir. Sahabeler bu sözün tesirinde kalıp güzel giyinmek istemenin de mi kibre girdiğini sorduklarında güzel olan Allah'ın güzellikleri seveceği cevabını almışlardır. Beraberinde Hz. Muhammed (SAV) bahsedilen kibrin hakkı inkâr edip insanları da küçük görmek olduğu şeklinde açıklamalarında bulunmuştur (Müslim, İman, 147). Başka bir hadisi şerifte zenginliği olduğu halde imkân varken tevazu sahiplerine giyimlerinde, ihtişamdan uzak duranlara ahiret hayatında ödül olarak karşılığının verileceğini buyurmuştur (Tirmizi, Sıfatü'l Kıyame, 39).

Hz. Muhammed (SAV) hiçbir zaman büyüklenmemiş, kibre kapılmamıştır. Kendisini diğer insanlar üstün gördüklerinde ve davrandıklarında ise bunu engellemiş onları uyarmıştır. Onu gördüğünde heyecana kapılan eli ayağına

dolanan kişiyi sakinleştirerek, kendisinin kurutulmuş eti yiyen bir kadının oğlu olduğunu hatırlatarak mütevazı bir tavır takınmış, hiçbir zaman büyüklenmemiştir. (İbn Mace, 3312).

Narsist kişiler kendilerini en iyi konumlara, mevkilere layık görürler her şeyin en iyisi, en güzeli onlarda olmalıdır. Eğer bu durumun aksi söz konusu olup onlardan daha üste kişileri gördüklerinde sinirlenir, öfkelenir ve kin duygusuna kapılabilirler. Bu duruma karşılık da Hz. Muhammed'in tavsiyesi her zaman için insanın kendinden üst konumda birilerinin olabileceği gibi alt konumlara sahip bireylerde vardır. Ve kendilerinden imkân olarak daha aşağıda olanlara bakarak şükretmeleri, sahip oldukları nimetlerin nankörlüğünü yapmamaları tavsiyesinde bulunulmuştur (Müslim, Zühd, 9).

Bir kişi hiçbir kötülük yapmamış dahi olsa din kardeşini küçük görüyorsa bu davranışından dolayı kötülük yapmış sayılacağı hadiste yer alır. Ve kişinin sadece bu davranışın karşılığında kötülük yapmış olarak sayılması için yeterli olduğu ifadesinde bulunulur. İnsanları küçük görmenin kibirlenmenin aslında hafife alınamayacak kadar önemli olduğu da bu hadiste bildirilmiştir (Müslim, Birr, 32).

3.3. Din ve Değer Eğitiminin Narsisizmi Besleyen Tutumlara Yaklaşımı

Kur'an'ı Kerim'de bireyde var olmayan fakat varmış gibi takınılan üstün davranışlar ve bu üstün davranışlar ile bireyin kendini diğerlerinden daha değerli görme durumu kibir ile ifade edilmiştir. Kibrin dilimizde karşılığı; büyüklenmedir, böbürlenmektir (Polater, 2013, s. 64).

Kur'an'ı Kerim narsist özellik taşıyan bireylerin özelliklerinden biri olan kibre kapılanların kibirlenerek Allah'ı inkâr etmelerinden dolayı azgınlıkta bulundukları ifadesi yer alır (Furkan, 25/21).

Değer eğitiminde bireylerde, değerlerin kalıcı davranış değişikliğini gerçekleştirebilmek için tek tip yol belirlenmez, farklı yöntemlere başvurulur. Bunları sıralayacak olursak;

- Doğrudan Değer Öğretimi Yaklaşımı
- Değer Gerçekleştirme Yaklaşımı

- Değer Analizi Yaklaşımı
- Adil Topluluk Okulları
- Karakter Eğitimi Yaklaşımı
- Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşımlardan ilki direk söyleme metodu ve tekrara dayanır. Bir davranışı öğretmek; yanlış veya doğruyu göstermek için düz bir yöntemdir. Bu yöntem, narsist kişilik bozukluğunda da değer eğitimi süresince kullanılabilir. Kişiye direkt telkinde bulunma yöntemidir. Diğer yöntem olan değer gerçekleştirme yaklaşımında üç unsur vardır: seçme, ödüllendirme ve davranışa dönüştürmektir. Bu yaklaşımda kişinin davranışını kendisinin belirlemesi amaçlanmıştır. Bir diğer yöntem olan değer analizi yaklaşımında ise kişi mantıksal olarak muhakeme süzgecinden geçerek karar verir. Bu yaklaşımda düşünme becerilerinden eleştirel yaklaşım ile kişi narsisizmin olumsuz yönlerini öğrenmekle kalmaz, akıl ve mantık ekseninde tercihte bulunur. Adil Topluluk Okulları, Kohlberg'e ait kuramdır. Çocuğa değerlerin verilmesinde okuldan faydalanılır. Yani okul kültürü ile nasıl ki hırsızlık gibi kötü ahlaki tutumlardan şiddet eğilimi gibi davranışları azaltıyorsa narsist ahlaki özellikler de azalmalar olur. Yaklaşım türlerinden bir diğeri olan karakter eğitimi yaklaşımına göre değerlerin, sonradan öğrenmelerle davranış biçimi olarak sergileyerek karakterini oluşturmaktır. Bu yaklaşımın amacı erken yaşlarda karakter eğitimi verilerek erken çocukluk döneminde başlayarak, ahlaki değerlere sahip bireyler yetiştirmektir. Yine Kohlberg'e ait olan Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı'nda ikilem ile çocuğa değerler verilir. Hikayeler de oluşturulan bu çözümleme de ahlaki değerler, akıl yürütme yolu ile verilir. Tüm bu yöntemler ile değerler eğitimi narsisizm var olan özellikler de dahil olmak üzere farklı yöntemler kullanarak kötü davranışların önüne geçerken iyi ve güzel davranış değişikliği kazandırmada etkili olur (Arslan, 2023, s. 15-18).

Narsisizmi oluşturan özelliklerin aksine, İslamiyet'in davranış olarak insana emrettiği davranış tevazudur. Bu emre uyan bir insan; narsist özelliklerin yapı taşı olan büyüklenme davranışını, sergilemekten kaçınır. İslamiyet'e göre Allah'ın halis kulları tevazu sahibi kişilerdir. Onların yürüyüş şekilleri, tevazu iledir. Din, insanlara iyi bir kul olabilmenin yolunun tevazudan geçtiğini öğütler. Allah'ın has

kulları, hadsiz insanlara karşıda cevap olarak ‘selametle’ ifadesi ile karşılık verirler (Furkan, 25/30).

Kur’an-ı Kerim’de iman etmeyenlerin yerine Allah’ın seveceği güzel bir neslin yetişeceği ifadesi geçer. Bu güzel nesli de tasvir eder ve iman edenlere örnek gösterir. Yapılan tasvirde iman eden güzel neslin narsisizmden uzak özelliklere sahip olduğu görülür. Bu nesil; iman edenlere karşı alçak gönüllü davranır, iman etmeyenlere karşı ise güçlü dururlar. Övgüyle bahsedilen nesil; ayette hiç kimsenin kınamasından korkmayacak özelliklere sahiptirler. Narsistlerin insanların takdirini almak için çaba sarf etmeleri gerekirken ayette, insanların kendilerine dil uzatmalarından dolayı korkmayan iman sahipleri örnek gösterilir. İnsanların düşüncelerine göre şekil almak bir narsist özelliğidir. İslam bunun aksine insanların eleştirmelerinden korkmayıp, doğrudan uzaklaşmamayı bir örnek davranış olarak vurgular. Bu özellikleri ise onların Allah tarafından sevilmesini sağlar (Maide, 5/54).

3.4. Din ve Değer Eğitiminin Narsist Davranışı Engellemedeki Rolü

Değer eğitimi verilirken akla gelen bir soru, bu eğitimin ne zaman verilmesi gerektiğidir. Değerler eğitimi için tercih edilen yaş skalası gibi bir sınırlama koymak doğru değildir. Bu yüzden çocuğun somut döneminin geçmesini beklemek zorunluluk arz etmez (Dilmaç, 2007, s. 7).

Kur’an’da kıssalara değinilmesinin nedeni ile Kur’an’ın indiriliş sebebi benzerlik gösterir. Dini açıdan Kur’an insanlara yol göstermek, nasihatle bulunmak için indirilmiştir. Kıssalarda da benzer şekilde geçmiş Hz. Peygamberler anlatıları, Kur’an’ı Kerim kıssaları ile insanlara nasihatlerde bulunulmuştur. Ferdi ve sosyal olaylarda yapılması gerekenleri açıklarken geçmiş kişi ve toplumların hayat hikâyelerinden, tecrübelerinden faydalanılmıştır. Kıssaların tarihi, insanlık tarihi kadar eski olup bu hikâyelerin Kur’an’da yer almasının nedeni; her kesimden insanının kendine düşen payı çıkarmasıdır. Kıssalarda anlatılan olaylarda bahsedilen karakterlerin davranışları ve bu davranışlar sonucunda başlarına gelenler, hikâyelerinin ulaştığı kişilerde davranış değişikliklerini kalıcı bir hale getirir. Bu yüzden değer eğitiminde Kur’an kıssaları önemli bir yere sahiptir. Bu hikâyelerin etkileri sadece geçmişle sınırlı kalmayıp

günümüzdeki insanları gerek ferdi gerek toplumsal boyutta ilgilendirmektedir (Balık, 2024, s. 100).

Değerlerin kişiye öğretilmesi ile davranış değişikliğinin gerçekleşmesi mümkündür. Kişi narsist tutumlardan değer eğitimi ile korunabilir. Feldman’a göre Skinner tarafından geliştirilen “Edimsel Koşullama” yöntemi ile ceza veya pekiştireç kullanılarak davranışlarda değişim gerçekleştirilir. Değer eğitimine bu yöntem uygulanarak narsist tutumlardan bireyin uzaklaştırılabilmesi mümkündür. Feldman, Skinner’ın yol göstericisinin Thorndike ait olan Etki Kanunu’nı olduğunu vurgular. Thorndike’ye göre bir davranış tatmin ile bitiyorsa tekrarlanma olasılığı artar yine aynı şekilde bir davranış tatminsizlik ile karşılık buluyorsa tekrar etkisini yitirir. Bu yöntem ‘Etki Kanunu’ olarak adlandırılır. Bu kanuna göre narsist bireylerin sergiledikleri davranışlara cevap olarak ödül verildiğinde aynı hareketlerin sergilenmesi beklenir. Aynı şekilde narsist davranışlara ceza verildiğinde, kaçınma eğilimi olur (Feldman, 1992, s. 160).

Davranış değiştirmede Skinner tarafından Edimsel Koşullama yöntemi ortaya atılmıştır. Meşhur fare deneyi ile açıklamıştır kuramı. Aç bir şekilde fare kutuya konur. Rastlantısal hareketlerde bulunan fare bir pedala basması ile yiyecek ile ödüllendirilir. Bir zaman farenin rastlantı ile elde ettiği ödül sonucu bu davranışın öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Narsist bir bireyde tesadüfi yaptığı tutumların neticesinde davranışları ödülle sonuçlanırsa öğrenmiş olurlar (Güney, 2008, s.109). Ülkemiz bazında yapılan araştırmalara bakıldığında ödül kullanımının davranış değiştirmede olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür. Davranışa ödül değil de fiziksel şiddet, dayak gibi yaptırımlar uygulandığında ise aileye cephe alındığı, yalana başvurulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kuramlardan ve yapılan araştırmalardan hareketle davranış değiştirmede elden geldiğince ceza yerine ödüllendirme yöntemi tercih edilmelidir. Narsist tutum sergileyen bireye verilen ceza istenilen davranışa karşıda olumsuz duygu beslenmesine sebep olur. Cezalara davranış değiştirmede nefret duygusuyla karşılık verilmesi mümkündür. Bu nefret bazen cezayı verene bazen de sergilenmesi istenilen davranışa karşı olabilir. Bu sebeple cezadan olabildiğince sakınmak gerekir. Narsist davranışları cezalandırmak yerine, alçak gönüllü olmak, empati yapmak, saygı duymak gibi narsisizm karşıtı tutumlar sergilendiğinde birey ödüllendirilmelidir. Kişinin ödül

ile kazandırılmak istenilen davranışları teşvik edilmelidir. Ceza yöntemine başvurmak zorunlu hale gelmiş ise bazı kurallara dikkat etmek gerekir. Bunlar;

- Cezanın verilme nedeninin ne olduğu açık bir şekilde ifade edilmeli.
- Suç işlenmeden önce davranışa karşılık cezanın belirlenmiş olması ve bu durumdan kişinin haberdar olması gerekir.
- Verilen ceza ile işlenen suçun denk olması beklenir.
- Ceza ya karşılık telafi için alternatif çözüm yolları sunmak gerekir (Yorulmaz, 2014, s. 88).

Toplumlar sağlıklı, nitelikli bireyler yetiştirebilmek, onların uzun ömürlü olmalarını sağlayabilmek için eğitimden faydalanmışlardır. Geçmişte ahlak eğitimi, karakter eğitimi adı altında verilen bu eğitim günümüzde değerler eğitimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Gençleri narsisizmden koruyan nezaket, alçak gönüllülük gibi erdemler okullarda gençlere ahlaki ilke olarak öğretilmektedir (Güven, 2014, s. 27-28). Duygu, davranış ve düşüncelerin insan fıtratına uygun hale gelebilmesi bir terbiye sürecidir. Narsist bireylerin de bu terbiye süreci, eğitim ile gerçekleşir (Yılmaz, 2018, s. 17-18).

Değerlerin insan hayatındaki etkisine bakıldığında narsisizmden korunma çabasının önemi de anlaşılır. Değerler insan hayatında; kimlik inşa ederler, eylem sistemlerini oluştururlar, gerçek hayatla bireyde sahip olunanı koruma ya da değiştirme isteğinde araçdırlar, ideolojilerin temelini oluştururlar, tutum üreterek davranışa dönüştürürler, sosyal değişimi sağlarlar, toplumun devamlılığını ve sosyal kontrolü yönetirler (Bacanlı, 2017, 37).

Değerlerin bireye öğretilmesinde göz ardı edilmemesi gereken önemli bir husus da duyuşsal boyuttur. Değerlerin öğretiminde kişinin kendini zorunlu hissetmesi, duyuşsal boyutun göz ardı edilerek değer verilmeye çalışılması ile öğrenmeye istekli olunması durumunda büyük fark vardır (Ulusoy & Dilmaç, 2018, s. 51). Çocuklardaki bir duruma karşı dikkat sürelerinin sevgi duygusunu hissetmeleri ile değişiklik gösterdiği bilinmektedir (Kapaklıkaya, 2015, s. 38).

Narsisizmin etkisinden kişiyi değerler ile korumada sorumluluk, sadece bireylere ve aileye ait değildir. Devletin insan yetiştirme politikasının olması

gerekir. Bunun yanı sıra insana değer vermek, aile içi iletişimin artması, kalkınmanın maddi boyutuyla değil insani boyutuyla gerçekleşmesini sağlamak, değerler konusunda toplumsal uzlaşmayı medya desteği ile sağlamak gerekir. Böylece insan yetiştirmede, değer eğitimi modeli uygulanırken narsisizm ve benzeri kişilik bozukluklarının toplumda yayılmasının önüne geçilmiş olunur (Yaman, 2016, s.46-47).

Değerlerin öğrenim şekli; öğretmekten çok, rol öğrenmesi ile sosyal öğrenme şeklidir (Dilmaç, 2002, s.3). Narsist tutumlardan çocukları korumanın, ahlaki tutumların öğrenciye kazandırılmasındaki en önemli etkenlerden biri de öğretmenlerdir. Öğretmenler narsist tutumlardan öğrencileri korurken bir takım hususlara dikkat etmeleri gerekir. Buna göre öğretmenler; rol model olmalı, sınıfta ortak bir sosyal doku inşa etmeli, çocuklar cesaretlendirilmeli, çocuklara karar verme fırsatı sunulmalı, paylaşım yapabilecekleri alanlar oluşturulmalı, ortak çalışmalar yürütebilmeleri sağlanmalı, tartışma ve paylaşım yaşayabilecekleri ortamlar kurulmalıdır (Ulusoy & Dilmaç, 2018, s. 58).

Bireyin davranışlarının şekillenmesinde mesleki değerlerin de etkisi vardır. Tarihte insanı hem ekonomik alanda hem ahlaki yönünü eğitmek, iyi insan yetiştirmek adına Ahilik Teşkilatı kurulmuştur (Kaya, 2014, s. 58). Bu usta çırak ilişkisinde Ali Baba'nın nasihatleri şu şekildedir;

“Harama bakma, haram yeme, haram içme. Doğru, sabırlı, dayanıklı ol. Yalan söyleme. Büyük-lerden önce söze başlama. Kimseyi kandırma. Kana-atkâr ol. Dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme. Eksik tartma. Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil ve kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol.” (Tatar & Dönmez, 2008, s. 198).

Değerlerin genel işlevi bilinçli olarak belirli amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen davranışların ölçütü olmasıdır. Kültürün etkisi altında kültüre de etki eden yönlendiriciliği mevcuttur. Öğrenildiğinden dolayı kişinin şahsiyetinin oluşmasını sağlar. Değerlerin sosyal yönü ile sosyal sonuçların oluşmasında da etkilidirler. Tüm bu işlevleri ile kişinin hayatında yol levhası özelliğini üstlenirken, narsist bireylere de yol gösterir. Bireyin varlık gayesinin farkın varması, etrafında cereyan eden olayları anlamlandırması, doğru ve yanlış ayrımını yapmada ölçütlerin oluşturmasını sağlar (Aydın & Gürler, 2020, s. 4-5).

Eğitimin ana yurdu, ailedir. Çocuğun eğitimden sosyal boyutuna birçok alanla başarısını belirlemede ailenin payı büyüktür. İlk değer eğitiminin verildiği yer de ailedir. Fakat uygulamada bu aile ortamını oluşturmak her zaman kolay olmayabilir. Bazı sorunlar sebebi ile çocuğun ihmal edildiği dönemlerde bu durum hemen farkına varılıp anne babanın telafi yoluna gitmesi gerekir. Ebeveynler değer eğitiminin kısa bir süreç olmadığını bilmeli, kişinin hayatı boyunca sürececek bir çaba olduğunu fark etmelidir. Sabrın bir değerini çocuğa verilmesi için gerekli olduğu bilinmeli - ki bu narsisizmi önlemede de geçerlidir – bu değer öğretmesinde aylarca hatta yıllarca uğraş vermek zorunda kalınabilir. Zaman zaman söndürülen bir davranış tekrardan olaylar karşısında kendisini gösterebilir. Bu durumda yılmadan, ümitsizliğe düşmeden ve suçlu olarak çocuğu görmeden değer eğitimi ile çocuğa doğru davranış kazandırmak için çabalamalı, sürecin inişli çıkışlı olduğu unutulmamalıdır (Yorulmaz, 2017, s.178-179).

SONUÇ

Bu bölüm yapılan araştırmanın sonunda varılan bulgular ile araştırmanın sonucunda değinilen önerileri kapsamaktadır.

TDK' ye göre özseverlik olarak adlandırılan narsisizm, psikolojide kişinin kendine duyduğu aşkı ifade eder. Tarihçesine bakıldığında Yunan mitolojisine uzanan narsisizm sudaki yansımasına âşık olan Narcissus hikâyesine dayanır. Günümüz anlamı ile ilişkili olacak şekilde sudaki yansımasına âşık olan Narcissus kendi suretine hayran hayran bakınırken bu aşk için eyleme geçmesi sonucu kendini suların dibinde bulur.

Psikolojide bir hastalık türü olarak ele alınan narsisizm; bireyler için öncelikle kendi çevreleri, sonrasında da toplumlar için büyük sorun teşkil etmektedirler.

İnsanın tutum ve davranışları üzerinde etkili olan din ve değer kavramları, ahlaki davranışların hangilerinin iyi olup hangilerinin kötü olduğunu belirlemiştir. Bu durumda geçmişten günümüze var olan sorunlara ışık tutacak olan Kur'an'ı Kerim'in -son zamanlarda sıklıkla karşılaşılan- narsisizmle direkt olarak aynı kavramı kullanmasa da özellikleri ve betimlemeleri ile narsist kişilik yapısını eleştirmiş olup, narsisizmin aksi yönünde tavır sergilemek gerektiğini vurgulanmıştır. Din ve değer eğitiminin bireyin günlük hayatta nasıl davranması gerektiğini öğrettiği gibi narsisizm üzerinde de yol gösterici etkisi olduğu görülmüştür.

Doğru din ve değer eğitimi verilerek istenen davranış değişikliği ile narsisizmin mevcut ahlaki tutumlarından çocuk korunulabilir. Narsist eğilim gösteren çocuklara da doğru din ve değer eğitimi ile daha sağlıklı davranışlar sergilemelerine yardımcı olunabilir. Kur'an'ı Kerim'de yer alan kıssalardan faydalanarak hikâyeleme yöntemi ile çocukların narsist eğilimli davranışların yanlışlığını idrak etmeleri kolaylaştırılabilir. Değer eğitimi verilerek çocukların yanlış davranışları idrak edip narsist eğilimli tutumlardan kaçınmaları bunların yerine güzel tutumlar sergilemelerine destek sağlanılabilir.

Dini ve değer eğitiminin narsist kişilik üzerinde etkisinin olduğunu ifade ederken tüm bu unsurlar üzerinde bireyin ebeveynlerinin tutumlarının belirleyici olduğu grlmştır. Kişilerin ilk eğitim kurumları olan ailenin sergilediği tavırlar, özellikle annelerin tutumu, narsist bireylerin yetişmesinde etkili olduğu yapılan diğer araştırmalarla vurgulanmıştır. Kişinin ailesinin yanı sıra bu davranışları sergilemede çevrenin, sosyal medya gibi dış unsurların da etkisi olduğu yapılan çalışmalarca saptanmıştır.

Bu çalışmada din ve değer eğitiminin, narsist kişilik yapısı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Din ve değer eğitimi veren eğitimcilerin, ğrenci davranışlarını düzeltme üzerindeki etkisi ile ilgili bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alan, Y. (2014). Değerler Eğitimi Açısından Kur'an Kıssaları'nın Türkçe Ders Kitaplarında Kullanılması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 60-76.
- Alanka, Ö. & Cezik, A. (2016). Dijital Medya Sayısı Dijital Kibir: Sosyal Medyadaki Narsistik Ritüellere İlişkin Bir İnceleme. *TRT AKADEMİ*, 1 (49), 548-569.
- Alston, W. P. (1970). Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VXIII(1), 163-176.
- Arkar, H. (2004). *Cloninger'in Psikobiyolojik Kişilik Kuramının Türk Örnekleminde Sınanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan S. (2023). *Ortaokul Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitime İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arslan, S. (2023). *Ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Verilen Değerler Eğitime İlişkin Öğretmen Ve Öğrenci Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslantürk, Z. (2015). *Din Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Atay, S. (2010). *Çalışan Narsist*, İstanbul; Namar Kitabevi
- Ateş, D. (2022). *Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda En Çok Atıf Alan İlk 100 Makale: Bibliyometrik Analiz Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Atik R. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Narsisizm Düzeyleri İle Şiddete Yönelik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aybey, S. (2017). Ailenin Dini Değerleri Aktarmadaki Rolü ve Bu Süreçte Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), (544-560).
- Aybey, S. (2023). Şiddet ve Din Eğitimi: Şiddetin Önlenmesinde Ailede Dini Ve Ahlaki Değerler. *Tarih Okulu Dergisi*, 16(67), 3963-3988.
- Aydın, M. (2018). *Ana Hatlarıyla Dinler Tarihi (Tarih, İnanç, ve İbadet)*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Aydın, M. Ş. (Ed.). (2013). *Dinim İslam Temel Bilgiler*. Ankara: Diyanet İşleri Yayınları

- Aydın, M. Ş. (Ed.). (2020). *Dinim İslam Temel Bilgiler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Aydın, M. Z. & Gürler Ş. A. (2020). *Okulda Değerler Eğitimi (6)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, M. Z. & Gürler Ş.A. (2020). *Okulda Değerler Eğitimi (6)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık TİC. LTD.ŞTİ.
- Bacanlı, H. (2017). *Değer Bilinçlendirme Yaklaşımı*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Badiou, A. (2004). *Etik: Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Balık, E. (2024). Kur'an-ı Kerim'de Hz. Lût Kıssasında Zikredilen Olumsuz Tutum ve Davranışların Değerler Eğitimi Açısından Tahlili. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 7(1), 99-120.
- Baltacı, C. (2019). *İslâm Medeniyet Tarihi*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Batar, Y. (2016). Kur'an Kıssalarının Bazı Eğitsel Özellikleri. *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 81-103.
- Bedir Ö. (2023). *Genç Yetişkinlerde Sosyal Medya Bağımlılığının Yordayıcıları Olarak Kırılgan Narsisizm, Büyükleme Narsisizm, Sosyal Kaygı Ve Yalnızlık Düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Behary, W.T. (2021). *Narsist Ateşkes* (M. Caner & N. Azizlerli, Çev.) İstanbul: Psikonet Yayınları ve Eğitim AŞ.
- Bolat, Y. & Ülker, M. & Demir, C. G. (2016). Kavramsal Açıdan Narsisizm ve Eğitimde Narsistik Kişilik Conceptually Narcissism And Narcissist Personality In Education. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 482-492.
- Bolat, Y. & Ülker, M. ve Göloğlu, D. (2016). Kavramsal Açıdan Narsisizm ve Eğitimde Narsistik Kişilik. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 482-492.
- Bond, A. J. (2001). *Neurotransmitters, Temperament And Social Functioning*. *European Neuropsycharmacology*, 11(2), 261-274.
- Bora, A. (2019). *Çocukluk Çağı Örselenmelerindeki Savunma Mekanizmaları Ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Borderline Ve Narsistik Kişilik Örgütlenmeleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü.

- Bostancı S. (2023). *Çocukluk Çağı Travmaları Ve Narsisizm Türleri Arasındaki İlişkide Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Cebeci A. (2005). *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Ahlâkî Değerlerin Eğitimi Ve Öğretimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dikmen, Ü. (2022). *Patolojik Narsisizm Ve Terapötik İttifak: Kişilerarası Problemlerin Aracı Rolünün Ve Psikoterapi Motivasyonunun Düzenleyici Rolünün Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Dinç, S. B. (2020). *Narsistik Kişilik Örüntülerinden Sosyal Medya Bağımlılığına Giden Yol: Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Bilişsel Çarpıtmaların Aracı Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Diyanet İşleri Başkanlığı [DİP]. 2015. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Dunlop, F. (1996). *Democratic Values And The Foundations Of Political Education*. Values İn Education And Education in Values. London: Falmer Pres.
- Edwards, J. (1996). *Planning for Values Education in the School Curriculum*. Values in Education and Education in Values. London: The Falmer Press.
- Ekici, D. (2017). *Üniversite Öğrencilerinde Narsistik Kişilik Eğilimlerinin Öznel İyi Oluş Ve Algılanan Anne Baba Tutumları Açısından Yordanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eldoğan, D. (2016). Hangi Narsizm? Büyüklenmeci ve Kırılgan Narsizmin Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Gözden Geçirme. *Türk Psikoloji Yazıları*. 19(37), 1-10.
- Elibol, Ş. & Sevi Tok, E. Ş. (2019). Bağlanma Stilleri, Duygu Düzenleme, Reddedilme Duyarlılığı, Yakınlık Korkusu ve Kendini Saklamanın Kırılgan Narsisizm ile İlişkisi. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 6(2), 127-148.
- Ergün S. (2013). *Ergenlere Verilen Değerler Eğitiminin Öz Düzenleme Stratejileri Üzerindeki Etkisinin Sınanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

- Evren, C. (1997). *Narsisizm*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Feldman, R. S. (1992). *Essentials Of Understanding Psychology*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Fettahoğlu, S. (2004). Konfüçyüs ve Öğretisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16(16), 305-324
- Frankl, V. E. (1999). *Duyulmayan Anlam Çılgılığı*. (S. Budak, Çev.) Ankara: Öteki Yayınevi.
- Freud, S. (2022). *Narsisizm Üzerine* (E. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Oda Yayınları
- Fromm, E. (1996). *Kendini Savunan İnsan* (N. Arat, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Geçtan, E. (2000). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları
- Geçtan, E. (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, İstanbul: Metis Yayınları
- Geçtan, E. (2000). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gençtan, E. (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Güler, N. (2019). *Annelerin Narsistik Kişilik Özellikleri ile Çocukların Sosyal Yetkinlik Ve Davranış Problemleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güney, S. (2008). *Davranış Bilimleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Gürman, G. (2019). *Psikologlarda Narsisizm Düzeyleri İle Tanrıya Bağlanma Ve Gelecek Beklentileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsu, O. & Apaydın Ç. (2016). Narsizm İle Özgüven Arasındaki İlişkide İslâmî Eğilimin Aracılık Rolü. *Ekev Akademi Dergisi*, 20(6), 551-562.
- Gürsu, O. & Önce Özokudan, F. S. (2019). Ergenlerde Dindarlık, Narsizm ve Özgüven. *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 439-454.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler Eğitimi ve Türkçe Derslerinde Değerlerin Kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- Halstead, J.M. (Ed). (1996). *Values in Education and Education in Values*. London: The Falmer Press.

- Horozcu, Ü. (2004). *Din Psikolojisi Açısından William James ve Görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnan, E. (2015). Narsistik Kişilik Örgütlenmesinin Bağlanma Kuramı Çerçevesinde Ele Alınması: *Vaka Örneği*. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(1), 1-12.
- İşcan, C. D. (2019). Değerler Eğitiminde Temel Kavramlar. P. Ünüvar & A. F. Ersoy (Ed). *Karakter ve Değerler Eğitimi* (31-50). Ankara: Anı Yayıncılık.
- İşcan, C. D. (2019). *Değerler Eğitiminde Temel Kavramlar*. P. Ünüvar & A. F. Ersoy (Ed). *Karakter ve Değerler Eğitimi* (31-50). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kapaklıkaya, A. (2015). *Kalbime Girmeden Beynimde İşin Ne?* İstanbul: Yediveren Yayınları.
- Karga H. (2023). *Erken Çocukluk Dönemi Öğrenme Yaklaşımları Ve Din/Değer Eğitimi Uygulamaları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Kartopu S. (2013). Narsisizmin Dindarlık Eğilimleriyle İlişkisi: Gümüşhane Üniversitesi Örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 625-649.
- Kaya, İ. (Ed.). (2014). *Öğretmenlik Mesleğinde Etik*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Kazıcı, Z. (2013). *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Kernberg O. (2020). *Otto Kernberg Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*. M. Atakay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları
- Kernberg, O. (2020). *Otto Kernberg Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm*. M. Atakay, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları
- Kocagöz Uzun, S. (2019). *Narsisizm ve Dindarlık İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köse, A. (2005). *Freud ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (2014). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Lubit, R. (2002). The Long-Term Organizational Impact of Destructively Narcissistic Managers, *The Academy of Management Executive*, 16 (1), 129.
- Lubit, R. (2002). *The Long-Term Organizational Impact of Destructively Narcissistic Managers*, *The Academy of Management Executive*, 16 (1), 129.

- Maltepe, P. (Ed.). (2022). *Değerler Eğitimi Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler Temalı Etkinlik Kitabı*. Ankara: MEB. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
- Maltepe, P. (Ed.). (2022). *Değerler Eğitimi Öğretim Programlarında Yer Alan Kök Değerler Temalı Etkinlik Kitabı*. Ankara: MEB. Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.
- Manne, A. (2020). *Ben Hakkında Bir Kitap*. İstanbul: Kaplumbaa
- Morsümbül, Ş. (2014). Kültürel Değerlerin Üç Kuşak Arasındaki Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Ankara Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 21 (21), 137-160.
- Ölçüm, D. (2021). *Okul Yöneticilerinin Etik Yaklaşımları ve Kişilik Özelliklerinin Güç Kaynaklı Davranış Değişikliklerini Yordama Gücünün İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, H. E. (2017). *Bir Grup Üniversite Öğrencisinde Bağlanma Stilleri İle Narsisizm Arasındaki İlişki: Reddedilme Duyarlılığının Aracı Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, İ. (2013). Kur'an Ekseninde Narsizm ve Din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(28), 248-268.
- Öztekin Ağır H. S. (2017). *İlköğretim Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi Dersinde Sorumluluk Değeri İle İlgili Kazanımların Gerçekleşme Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peker, H. (2008). *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Polater, K. (2013). Kur'an Açısından Kibir Sorunu ve Sonuçları. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII (1), 64.
- Polater, K. (2013). Kur'an Açısından Kibir Sorunu ve Sonuçları. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 63-88.
- Ramazanoğlu P. (2023). *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğreticilerinin Branş Derslik Sistemini Uygulamalarına İlişkin Durum Çalışması* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rokeach, M. (1974). Change and Stability in American Values Systems. *The Public Opinion Quarterly*, 38(2), 222-238.
- Sadock, B. J., & Sadock, V. A. (2000). *Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook Psychiatry*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

- Sarıkcıoğlu, E. (2016). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Schwartz, S. H. (1994). Are the Universal Aspects in the Structure and Content of Human Values. *Journal for Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Schwartz, S. H. (1999). A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work. *Applied Psychology: An International Review*, 48 (1), 23-47.
- Sevi, E. S. (2009). *Psikobiyolojik Kişilik Modeli ve Beş Faktör Kişilik Kuramı: Mizaç ve Karakter Envanteri (TCI) ile Beş Faktör Kişilik Envanterinin (5FKE) Karşılaştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Solmaz, M. M. (2021). *Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık Ve Narsistik Eğilim İlişkisi: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şafak, B. & Kahraman, S. (2019). Sosyal Medya Kullanımının Yalnızlık Ve Narsistik Kişilik Özelliği Belirtileri İle İlgili İlişkinin İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 54-69.
- Tarhan, N. (2021). *Değerler Psikolojisi ve İnsan*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taş, S. & Günay, E. (2015). Antik Çağ Toplamlarının Özellikleri, Geleneksel Statüleri ve İktisadi Yapıyı Belirleyen Kurumları. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 141-166.
- Taşpınar, İ. (2017). *Dinler Tarih ve Sembolizm*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Tatar, T. & Dönmez, M. (2008). Zihniyet ve İktisat İlişkisi Çerçevesinde Ahilik Kurumu. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 194-202.
- Timuroğlu, K. & İşcan, Ö. F. (2008). İşyerinde Narsisizm ve İş Tatmini İlişkisi. *İktisat ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 239-264.
- Tozoğlu B. (2022). *Öğretmen Adaylarının İletişim Becerileri İle Narsist Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü.
- Tura, S. M. (2017). *Günümüzde Psikoterapi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2024). Güncel Türkçe Sözlük.: <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları [DİA]. (1994). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- Uçkun, G. & Üzüm B. & Uçkun S. (2018). Narsist Kişiliğin Makyavelist Davranışlara Etkisi: Kocaeli Üniversitesi Özel Güvenlik Öğrencileri Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 139-154.
- Uçkun, G. & Üzüm, B. & Uçkun, S. (2018). Narsist Kişiliğin Makyavelist Davranışlara Etkisi: Kocaeli Üniversitesi Özel Güvenlik Öğrencileri Örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (2), 140.
- Uğurlu, C. T. ve Üstüner, M. (2011). Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılık Düzeylerine Yöneticilerinin Etik Liderlik Ve Örgütsel Adalet Davranışlarının Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 41(41), 434-448
- Ulusal R. (2019). *Ergenlik Döneminde Narsisizm, Dindarlık Ve Sosyal Medya Tutumları İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ulusal, R. (2019). *Ergenlik Döneminde Narsisizm, Dindarlık Ve Sosyal Medya Tutumları İlişkisi* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusal, R. (2019). *Ergenlik Döneminde Narsisizm, Dindarlık ve Sosyal Medya Tutumları İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusal, R. (2019). *Ergenlik Döneminde Narsisizm, Dindarlık ve Sosyal Medya Tutumları İlişkisi* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusoy, K. & Dilmaç B. (2018). *Değerler Eğitimi (5)*. Ankara: Pagem Akademi.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yılmaz, M. (2018). *Etkili Öğretmenlik*. İstanbul: Değer Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2014). *Oynayalım Öğrenelim Din Eğitiminde Kullanılabilecek Eğitsel Oyunlar*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2017). *Ailede Değerler Eğitimi*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (1983). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. Ankara: Aydın.
- Yurdakul, A. & Bostancı A.B. (2016). Öğretmenlerin Okulların Örgütsel Narsizm Düzeylerine Yönelik Görüşleri İle Öz Yeterlilik Algıları Arasındaki İlişki. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(1), 109-126.
- Yurdakul, Y. (2019). *Beş Faktör Kişilik Özellikleri Ve Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Eş Uyumu İle Olan İlişkileri: Evli Çiftlerde Kesitsel Bir Çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Tuğba YILMAZ

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	DKAB Öğretmenliği	Marmara Üniversitesi	2015
Lisans	Sosyoloji Bölümü	Anadolu Üniversitesi	2019
Y. Lisans	Disiplinlerarası Değerler Eğitimi	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2024

Görevler:

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Öğretmen	Ebru Nayim Fen Lisesi, Tekirdağ/Süleymanpaşa	2016-2016
Öğretmen	Tekirdağ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Tekirdağ/Süleymanpaşa	2016-2017
Öğretmen	Fatih İmam Hatip Ortaokulu, Kocaeli/ Gebze	2017-2020
Öğretmen	İnönü Ortaokulu, Kocaeli/ Gebze	2020-2021
Öğretmen	İlyasbey Ortaokulu, Kocaeli/ Gebze	2024

Eserler :

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:
E1. Y. Tuğba (2024), “*Din ve Değer Eğitiminin Narsist Kişilik Yapısı Üzerindeki Etkisi*” 4. Bilisel International Sumela Scientific Researches Congress 10-11, August, 2024 Trabzon/Türkiye.